

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Kateřina Pokorná

Proměny trampingu po roce 1989

Bakalářská práce

Praha 2013

Autor práce: **Kateřina Pokorná**

Vedoucí práce: **Jakub Grygar, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2013

Bibliografický záznam

POKORNÁ, Kateřina. *Proměny trampingu po roce 1989*, Praha, 2013. 65 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí bakalářské práce Jakub Grygar, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce „Proměny trampingu po roce 1989“ se zabývá změnami, kterými prošlo tramské hnutí po pádu komunistického režimu. Trampové byli před rokem 1989 pronásledováni a mohli se pouze velmi omezeně svobodně projevit. Práce se snaží odpovědět na otázku, jak se trampové vyrovnali se svobodou, a jak změnila samotné hnutí. Výzkum byl proveden kvalitativním způsobem, protože se současnému trampingu odborná literatura téměř nevěnuje. V rozhovorech je postupováno podle metody autobiografického narativního rozhovoru. Ta umožňuje analyzovat změny, které informátoři zmínili, v kontextu jejich životního příběhu. V empirické části práce jsou představeny proměny trampingu, jejich důvody a hodnocení z pohledu vypravěčů. Tato část se také věnuje samotnému vlivu trampingu na jejich život a proměnám jejich vnímání hnutí v průběhu života. Přestože není v dnešní době tramping oficiálně zakázaný, zažívá podle trampů značná příkoří ze strany ochránců přírody. Musí se také vyrovnávat s výrazným úbytkem členů, jejichž řady porevoluční generace trampů nedokáže doplnit. Mimo informací o proměnách hnutí vyplývá z rozhovorů i nečekaně silný vztah subjektů k trampingu a jeho zásadní vliv na celý jejich život.

Abstract

The bachelor thesis "Transformations of tramping movement after 1989" investigates changes, which the tramping movement underwent after the fall of the Communist regime. Tramps were persecuted before 1989 and could freely express themselves only in very limited ways. The work attempts to answer the question, of how tramps have coped with the new freedom and how it changed the movement itself. The

research was carried out by qualitative means, because current tramping is almost totally neglected in expert literature. The method of autobiographical narrative interview was followed throughout the data collection process. It allows one to analyze the changes mentioned by the informants in the context of their life story. The empirical part of the thesis presents the changes of tramping, their origins, and their evaluations from the narrators' perspectives. The part also investigates the impact of tramping itself on their lives and the changes of their perception of the movement throughout life. Despite tramping not being officially banned nowadays, tramping suffers significant hardship from state and national park rangers. It must also cope with a substantial loss in number of members, which the post-revolution generation of tramps cannot replenish. Apart from information on the movement transformations, an unexpectedly strong relationship of subjects to tramping and its major impact on their entire lives are evident.

Klíčová slova

Tramping, biografie, kvalitativní výzkum, narativní rozhovor, politická změna

Keywords

Tramping, biography, qualitative research, narrative interview, political change

Rozsah práce od úvodu po závěr: 127 049 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 16. 5. 2013

Kateřina Pokorná

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především Jakobovi Grygarovi Ph.D. za vedení mé práce a rady, které mi poskytl. Velký dík patří i všem vypravěčům. Děkuji také svému příteli za podporu po celou dobu studia.

Projekt bakalářské práce:
Proměny trampingu po roce 1989
Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií

Autor práce: Kateřina Pokorná

Konzultant: Jakub Grygar Ph.D.

Tématem práce je vývoj trampingu za posledních 30 let očima aktivních trampů. V rámci tohoto tématu mě zajímá, jak současní aktivní trampové vnímají a hodnotí vývoj a změny trampingu (pokud podle nich nějaké nastaly). Abych toto vyzkoumala, budu zjišťovat, jak se v daném období vyvíjela jejich aktivita, co ji ovlivnilo, jak se staví k modernímu vybavení apod. (což jsou už konkrétní otázky, sloužící ke konstrukci tématu).

Tramping v podobě, v jaké vznikl za první republiky a pokračuje až dodnes, je ryze českým fenoménem. Nikde jinde na světě mladí lidé (a později i dospělí) nepřistupovali k přírodě tímto způsobem. Vzhledem k délce existence trampského hnutí a jeho rozsáhlosti je překvapivé, že se mu žádný ze sociologů obsáhleji nevěnoval. Překážkou mohl být komunistický režim (který se snažil trampingu vymýtit) či poměrně velká uzavřenost a roztržitost hnutí – trampové nikdy nebyli organizovaní v jediném sdružení ani si nestanovili závazná pravidla. Mě z vědeckého hlediska zajímá, jakými proměnami trampingu prošel po pádu komunistického režimu.

Ve své práci využiji jednu z podob kvalitativního výzkumu – analýzu autobiografií. Svůj životní příběh budou trampové vyprávět při domluvených rozhovorech. Použiji postup narativního rozhovoru, kdy je zkoumaná osoba vyzvána, aby sama vyprávěla na dané téma, přičemž není přerušována výzkumníkem až do té doby, kdy sama své vyprávění ukončí (tedy již nemá k tématu co říci). Ve své historii tak informátoři zachytí celý svůj trampský život včetně jeho vývoje, a já tak budu moci zachytit i změny, které explicitně nezmíní. Po skončení jejich vyprávění budou informátorům položeny doplňující otázky, které se budou týkat oblastí zmíněných v rozhovoru.

Navrhovaná literatura:

ALTMAN, Karel. Trampové a moc: K problematice postavení tramského hnutí ve společnosti od počátku dvacátých let do současnosti. *Český lid: Etnologický časopis*. 2000, roč. 87, č. 3, s. 223-238.

FISHER-ROSENTHAL, Wolfram a Gabriele ROSENTHAL. Analýza narativně-biografických rozhovorů. *Biograf* [online]. 2001, č. 34 [cit. 2013-05-01]. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanky/members/clanek.php?clanek=v2402>

HURIKÁN, Bob. *Dějiny trampingu*. 2. upravené vyd. Praha: Novinář, 1990, 272 s. ISBN 80-707-7432-0.

LIBROVÁ, Hana. *Sociální potřeba a hodnota krajiny*. Vyd. 1. Brno: UJEP, 1987, 134 s.

MILLER, Robert L. *Researching life stories and family histories*. Thousand Oaks, Calif.: SAGE, 2000, xiii, 172 p. ISBN 07-619-6092-9.

Obsah

ÚVOD	2
TEORETICKÁ ČÁST	4
1.1 HISTORIE TRAMPINGU	4
1.1.1 Počátky trampingu a období do druhé světové války.....	4
1.1.2 Tramping po druhé světové válce.....	6
1.1.3 Materiální kultura a další znaky	7
1.2 OCHRANA PŘÍRODY V ČR.....	9
1.2.1 Současný stav ochrany přírody v ČR	9
1.2.2 Spor s archeologem Petrem Jenčem	10
1.3 POTŘEBA PŘÍRODY	11
METODOLOGIE	13
1.4 VÝBĚR METODY	13
1.5 AUTOBIOGRAFIE.....	14
1.5.1 Autobiografie a biografie ve společenském výzkumu	14
1.5.2 Biografická situace a další pojmy Alfreda Schütze	16
1.6 NARATIVNÍ ROZHOVOR	17
1.6.1 Představení metody.....	17
1.6.2 Postup rozhovoru	17
1.6.3 Interpretace dat.....	18
EMPIRICKÁ ČÁST	20
1.7 SBĚR DAT A JEJICH POPIS	20
1.7.1 Shánění vypravěčů	20
1.7.2 Průběh rozhovorů	21
1.7.3 Můj vztah k tématu	22
1.8 ANALÝZA JEDNOTLIVÝCH ROZHOVORŮ.....	23
1.8.1 Karla: touha po přírodě.....	23
1.8.1.1 Představení Karly	23
1.8.1.2 Rozbor rozhovoru s Karlou	26
1.8.1.3 Shrnutí změn podle Karly.....	30
1.8.2 František: touha po svobodě.....	31
1.8.2.1 Představení Františka	31
1.8.2.2 Rozbor rozhovoru s Františkem	34
1.8.2.3 „Smutečka“	38
1.8.2.4 Shrnutí změn podle Františka	39
1.8.3 Dalibor: touha po harmonii.....	40
1.8.3.1 Představení Dalibora	40
1.8.3.2 Rozbor rozhovoru s Daliborem	43
1.8.3.3 Shrnutí změn podle Dalibora	49
1.8.4 Tomáš: touha po dobrodružství	49
1.8.4.1 Představení Tomáše.....	49
1.8.4.2 Rozbor rozhovoru s Tomášem.....	51
1.8.4.3 Shrnutí změn podle Tomáše	56
ZÁVĚR	57
SUMMARY	61
POUŽITÁ LITERATURA	63

Úvod

„Tramping, to je vlastně nějaký způsob svobody člověka.“ František

Trampské hnutí vzniklo na českém území krátce před 1. světovou válkou, a během několika let se rozrostlo i na Slovensko a přilákalo velké množství mladých lidí. Ty lákal útěk z rušných měst do divoké přírody, kde se jim plnily sny o Divokém západu, ale také o svobodě – v chování, oblékání i názorech, protože tehdejší společnost vnímali jako příliš zkostnatělou a ovládanou honbou za penězi. Poklidně vyznávat tyto ideály mohli pouze v počátcích trampingu. Ve 30. letech se zemskému prezidentovi Kubátovi znelíbilo společné táboření nesezdaných dvojic, a trampové tak poprvé pocítili omezení ze strany státní moci. Po válce ale nastaly těžší chvíle. Komunisté brzy pochopili nebezpečí trampské úcty ke svobodě a pohrdání organizací.

Karel Altman píše: *„Po celou dobu oněch čtyř desetiletí socialistického režimu bylo trampské postihováno mnohými zákazy“* [Altman 2000: 229]. Od nástupu režimu do první poloviny 60. let trvalo období nejtvrdějších represí, kdy nebyly ojedinělé násilné zásahy vůči trampům. Naopak v druhé polovině 60. let přišlo krátké uvolnění, kdy opět mohly vycházet zakázané trampské časopisy a vzniklo i mnoho nových osad. V období normalizace také docházelo k zásahům proti trampům, týkaly se ale spíše masových akcí, jako byly potlachy, a tramping byl *„udržován v mezích neškodnosti, víceméně pod kontrolou“* [Altman 2000: 232]. Ve výsledku tak trampské hnutí po téměř šedesát let existovalo pod různě silným tlakem a jen s omezenými možnostmi se svobodně projevoval. Po roce 1989 se zdálo, že s režimem odešlo i pronásledování a potupné kontroly. Trampové předpokládali, že konečně získali svobodu.

Jak tento zásadní obrat trampingu proměnil? Tramping vznikl jako svobodné hnutí, ale jeho vývoj byl z velké části určován omezeními a nesvobodou. Změnilo se v současnosti nějak jeho vnímání samotnými trampy? A cítí se dnes trampové svobodně? Cílem bakalářské práce *„Proměny trampingu po roce 1989“* je nastínit změny, které prodělalo trampské hnutí po pádu komunismu, a doplnit tak částečně výzkum jeho historie. Přestože se jedná o ryze československý fenomén, nejenom

posledním dvěma desetiletím trampingu, ale i jeho celým dějinám, se nevěnuje žádná ucelená sociologická či antropologická studie (k dispozici jsou pouze články či knihy věnující se historii). Moje práce je založena na výzkumné sondě, na jejímž základě analyzuji názory samotných trampů na současný stav hnutí a jeho proměny.

V teoretické části přiblížím historii hnutí, která je vzhledem ke své povaze pro pochopení změn klíčová. Stručně také vylíčím současné principy ochrany přírody v České republice, které vypravěči považovali za značně problematické, a sociologický pohled na potřebu přírody a krajiny (podle Hany Librové), protože svůj vztah k přírodě v rozhovorech velmi zdůrazňovali.

Jako výzkumný přístup jsem si vybrala analýzu autobiografií. Zkoumáním celého života svých vypravěčů jsem získala mnohem komplexnější data, která zachycují jak předrevoluční situaci, tak postupný vývoj až do současnosti, a změny jsou tak dobře časově zařaditelné [Miller 2000: 74]. Zároveň jsem mohla propojit zmiňované proměny trampingu se změnami v osobním životě vypravěčů, které mnohdy jejich pohled ovlivnily, a při použití jiných metod bych tento vztah mohla opomenout. Věnuji se také představení metody narativního autobiografického rozhovoru podle Fritze Schützeho, kterou jsem ve výzkumu aplikovala. Jejím použitím jsem částečně omezila svůj vliv na témata, která vypravěči zmínili, i na kontext, ve kterém tak učinili. Tato metoda mi poskytla ucelenější obraz změn z pohledu vypravěčů než užití polo-strukturovaného rozhovoru.

V empirické části se věnuji analýze rozhovorů. Provedla jsem celkem čtyři: s Karlou, trampkou středního věku, další dva s obdobně starými trampy Daliborem a Tomášem a jeden s trampem Františkem, který je v důchodovém věku. Všichni informátoři se sami považují za aktivní trampy a trampovali již před rokem 1989. Protože byli v posledních dvaceti letech trampsky činní, dokáží nejlépe vyjádřit, jakými (pokud ano) změnami trampingu prošel. Jejich názor na současný trampingu a jeho změny rozebírám v kontextu celého jejich života i jejich obecného vztahu k trampingu.

Pokud cituji z anglické literatury, jedná se o mé vlastní překlady.

Teoretická část

1.1 Historie trampingu

1.1.1 Počátky trampingu a období do druhé světové války

Přestože je tramping označován jako český (československý) unikát [Altman 2000: 223], svou inspiraci čerpal hlavně ze zahraničí. Velký vliv na něj měla myšlenka woodcraftu, který založil Ernest Thompson Seton na počátku 20. století ve Spojených státech. Jeho hnutí bylo postaveno na návratu k přírodě, na úctě k ní a zálesáckých dovednostech. Druhým vlivem byl skauting, který byl založen ve Velké Británii sirem Robertem Baden-Powellem. Ten myšlenky woodcraftu rozšířil o vojenský způsob organizace členů a pevnou disciplínu. Skauting se brzy rozšířil i do Čech, kde byl již v době před první světovou válkou propagován Antonínem B. Svojsíkem. Ne všem skautům a mládeži ale vyhovovala poměrně přísná kázeň, která se ve skautských družinách dodržovala. Již během první světové války se vytvořily malé skupinky hochů a mladých mužů, kteří se chtěli pouze volně toulat divokou přírodou. Ta pro ně začínala hned na kraji tehdejší Prahy – šlo např. o Prokopské údolí. Na tyto výpravy je také hnala touha zažít podobná dobrodružství jako hrdinové knih Karla Maye a dalších autorů. První trampské tábořiště bylo založeno v roce 1914 blízko Štěchovic, a pak musela většina mladíků narukovat na frontu [Hurikán 1990: 12-15].

Konec války znamenal i přechod z období „divokých skautů“, jak se prvním trampům říkalo, do „cowbojské doby“. Právě ve filmech (které byly velkou novinkou) a knihách o Divokém západě našli trampové, ke kterým se začaly přidávat i dívky, inspiraci pro své přezdívkové, oblékání i organizaci: „*Nikde na světě nebylo tolik šerifů, jako v letech 1919-1920 v Čechách.*“ [Hurikán 1990: 19] O několik let později přišla „kanadská doba“, která s sebou přinesla proměnu v oblékání – poprvé se ve vybavení trampů objevily kusy vojenské výstroje: „*V letech 1919-1927 československé ministerstvo obrany vyprodávalo přebytky výstroje, jež původně patřila armádám různých států zapojených do první světové války.*“ [Špringl 2013: 11] V tomto období nevznikla jenom tradice užívání vojenských oděvů a vybavení, ale také se začalo běžně

užívat slovo tramp a od něj odvozené výrazy. Za původ názvu označuje Hurikán román *Cesta* od Jacka Londa [Hurikán 1990: 21]. „*Tramping se pomalu stávat hnutím. Šířil se nezadržitelně z Prahy na venkov – jako lavina...*“ [Hurikán 1990: 22].

Ve třicátých letech se už tramping stal módou, která s sebou přinesla vydávání časopisů, nahrávání gramofonových desek i výrobu trampského vybavení. Došlo také k politizaci trampingu – část trampů byla výrazně proti, část se otevřeně hlásila ke komunistické ideologii. V roce 1931 museli trampové čelit prvnímu útoku státní moci (přestože ani dříve nebyli, na rozdíl od skautů a sokolů, státem podporováni). Ve vyhlášce nazvané „*proti výstřelkům campingu a trampingu*“, o kterou se zasloužil český zemský prezident Hugo Kubát, byl například uveden zákaz společného táboření nesezdaných párů, jehož dodržování kontrolovali četníci. Snaha omezit a zakázat ideu trampingu jeho svázáním společenskými pravidly vedla rozhořčené trampy ke svolání protestního tábora. V květnu se v Praze sešlo na 10 000 trampů, a došlo tak ke zmírnění vyhlášky a o dva roky později k jejímu úplnému odvolání [Špringl 2013: 11-13]. V té době si ještě trampové dokázali své ideály ubránit, ale jejich svoboda netrvala dlouho.

Okupace a druhá světová válka znamenala téměř zastavení trampské činnosti. Jezdění na osadu a táboření v lese takřka nepřipadalo v úvahu – panoval zákaz shromažďování lidí ve větším počtu, a ani rozdělávání ohně nebylo dovoleno z důvodu nebezpečí spojeneckých útoků. Pokud už trampové vyráželi, dělo se tak v malých skupinkách a tajně. Proti trampingu samotnému nacisté nevystupovali, ale mnoho trampů bylo činných v odboji (včetně Trampské partyzánské zimní brigády, kterou vedl Bob Hurikán), a byli pronásledováni z těchto důvodů [Altman 2000: 226-227].

1.1.2 Tramping po druhé světové válce

Pro nastupující komunismus představovali trampové velmi nepohodlnou skupinu osob. Jak svým vztahem k americké kultuře, tak neovladatelností a odporem k zapojení se do jednotné socialistické společnosti. Režim proti trampům (stejně jako proti skautskému hnutí) postupoval velmi tvrdě a výjimkou nebyly ani „*krvavé potlachy*“¹, jak trampové označují svá setkání, která byla brutálně rozehnána Veřejnou bezpečností [Knižák 2011: 32-33]. Snaha o potlačení hnutí se projevovala i v mírnější formě jejich šikanou: „*Trampům byly prohlíženy torny, z amerických batohů vyřezávána písmena US, zabavovány nože, mačety, odznaky osad (tzv. domovenky). Na nádražích bývali trampové zadrženi přes sobotu a neděli, dokonce byli nuceni vykládat vagóny.*“ [Knižák 2011: 33]

Naopak šedesátá léta přinesla uvolnění. Časopis *Mladý svět* zavedl rubriku věnovanou trampingu, začal vycházet časopis *Tramp* a další trampská literatura a opět vznikaly nahrávky tramské hudby. Bylo založeno mnoho nových osad a dokonce se pořádaly veřejné večery tramských písní [Altman 2000: 229-232]. V souvislosti s normalizací ale opět nastalo trampingu nepřátelské období. „*Státní moc už ale používala jiné prostředky než v padesátých letech. Rozhodla se nevyvolávat tvrdé represe, ale rafinovaně zavádět nepřímou centralizaci tramského hnutí především centralizací tramské kulturní činnosti.*“ [Knižák 2011: 34] Dělo se tak zejména prostřednictvím časopisu *Mladý svět* a jeho rubriky, která byla pro mnoho mladých trampů jediným (samizdatová tramská literatura nebyla běžně dostupná) zdrojem informací. Poslední velká násilná akce, kterou režim proti trampům uskutečnil, bylo zničení stovky brdských tábořišť v roce 1978 [Knižák 2011: 34].

¹ Takto je nazval Tomáš v našem rozhovoru

1.1.3 Materiální kultura a další znaky

V rozhovorech se objevuje mnoho odkazů za specifickou tramskou kulturu a zvyky, včetně slangových výrazů. Považuji proto za potřebné tyto atributy trampingu ve zkratce přiblížit, a učinit tak pozdější analýzu srozumitelnější. Je pravděpodobné, že většina české společnosti má určitou představu o trampech, může se ale jednat o deformovaný obraz (o to se ostatně pokoušel i komunistický režim). Současnou (podle jeho názoru nepravdivou) mediální prezentaci trampingu také reflektuje Tomáš v našem rozhovoru (viz kapitola 1.8.4.2).

Tramping je subkulturou s mnoha specifickými znaky. Jan Špringl vymezuje tři základní pilíře, které tramping definují: „1) důraz na kamarádství; 2) kladný vztah k přírodě spojený s tábořením či pobytem na chatě; 3) oblibu tramských písní jako nosného specifického výrazu hnutí.“ [Špringl 2013: 13] Co ale trampy odlišuje na první pohled je specifický oděv, složený ze součástí vojenské výstroje, nebo alespoň zeleného oblečení. Taktéž další vybavení příliš nereflektuje novinky, které se v této oblasti postupně objevily – trampové používají k vaření na ohni hliníkové ešusy a příbory a nestaví stany, ale pouze přístřešky z celt. Typickým batohem, o kterém již byla řeč, je torna z výbavy americké armády, přezdívaná kvůli písmenům U.S. na látce „usárna“.

Tramping se také vyznačuje výrazným slangem, který neuvádí jen k pojmenování vybavení. Mezi sebou si trampové většinou neříkají křestními jmény, ale přezdívkami, a oslovují se „kamaráde“. Naopak netrampové jsou (pokud je k tomu důvod) pejorativně nazýváni „mastňáky“ či „paďoury“. Některá slova jsou dobře známá široké populaci – z tramského slovníku pochází i podzrav „ahoj“, který původně používali námořníci [Pohunek, Janeček 2013: 19].

Trampové nemají žádný oficiální kodex, ale některé zvyky jsou ustálené a všeobecně dodržované. Jde například o tramskou hymnu, píseň „Vlajka“, ke které se všichni trampové hlásí. Typickým projevem je také pozdrav, kdy při podání ruky dojde k tzv. zalomení palce. Další pravidla se dodržují na osadě – jsou to především přijímací rituály a slavnostní ohně – „potlachy“. Některé osady mají své zvláštní rituály, všechny se ale odlišují svými symboly – vlajkou a nášivkami na rukávech.

Do jisté míry se od trampingu oddělila hudba. Neznamená to, že by ji trampové přestali sami rozvíjet a uznávat, ale stala se velmi populární mezi širokou veřejností, a ne všichni trampové tuto situaci vítají (viz rozhovor s Tomášem) [Pohunek, Janeček 2013: 19-20].

Významné místo zabírá v trampingu umělecká tvorba. Nejedná se jen o již zmíněnou hudbu, ale také o literární tvorbu. Mnoho trampů si nevedlo jen svůj trampský deník, „cancák“, ale také sepisovali povídky z vandrů, skládali básně a svou tvorbou přispívali do trampských časopisů, případně jsou v dnešní době navíc aktivní při tvorbě webových stránek. Specifickým trampským „uměleckým odvětvím“ je tvorba malých dřevěných placek, na kterých jsou namalovány obrázky a symboly s trampskou tematikou – „camrátko“ (památeční předměty z potlachů). Malými uměleckými díly jsou také zdobeny pozvánky na tyto sešlosti – „zvadla“ [Pohunek, Janeček 2013: 20-21].

Trampové se jednotně nehlásí k žádnému běžně známému náboženství, František ale v rozhovoru zmínil postavu boha Pajdy. *„V trampské mytologii existuje i rozporuplná postava lesního Boha. Jmenuje se Pajda a jsou tací, co v něho dosud pevně věří ... Nemá svůj chrám, ani modlitebnu, které svým bohům staví ostatní církve, ale jeho svatostánkem je příroda.“* [František, Trampský slovník naučný²] Z rozhovoru jsem neměla pocit, že Pajdovi přikládal zvláštní význam, přesto jej zmiňuji. Pro některé trampy byl a je součástí jejich ideologie.

Je nutné dodat, že výše zmíněné charakteristiky nesplňují všichni trampové. Nejedná se ani o ideální typ, protože trampingu ve své neorganizovanosti žádná pevně daná pravidla chování ani odívání nemá, a dochází tak k jejich přizpůsobování. Trampská neorganizovanost a neochota uznávat předpisy se projevuje i v jejich vztahu k pravidlům chování v přírodě v České republice, z čehož vyplývá (podle vypravěčů) největší problém současného trampingu – spor s ochránci přírody.

² Jedná se doma vytištěnou brožurku, kterou František sestavil se svým kamarádem a věnoval mi ji.

1.2 Ochrana přírody v ČR

1.2.1 Současný stav ochrany přírody v ČR

K tématu změn v oblasti ochrany přírody a nepříjemností, které jim způsobuje, se vyjádřili tři z mých čtyř vypravěčů, přiblížím proto současnou situaci.

Po roce 1989 se pravidla ochrany přírody částečně změnila³. Došlo k rozšíření stávajících a vzniku nových chráněných území, a některá z nich obsáhla i tradiční trampské oblasti. Na dodržování pravidel chování v těchto oblastech začali dohlížet profesionální ochránci přírody, zaměstnaní ve státem zřízených správách národních parků (NP) a chráněných krajinných oblastí (CHKO). Již zmiňovaný Karel Altman tuto situaci komentuje následovně: *„Je evidentní, že nová moc postupuje proti nositelům trampingu mnohem chytřeji, víceméně skrytěji, ale o to účinněji. Strážce socialistického pořádku ... nahradil civilní ochránce přírody, zpravidla mladý muž sportovního vzhledu, leckdy s vysokoškolským vzděláním. Přitom ne jeden z nich byl dříve aktivním nositelem trampských ideálů, což jeho bývalí kamarádi nesou se zvláštní nelibostí a odsouzením.“* [Altman 2000: 234] Vzhledem k současnému rozsahu chráněných území, kdy NP a CHKO, tedy oblasti s přísnějším režimem, zabírají přes 15 % plochy České republiky⁴, je jasné, že se jedná o velké území a pro trampy není jednoduché najít si jiné cíle vandru⁵ [Přehled k dnešnímu dni za celou ČR 2012]. V rámci restitucí také došlo k navrácení částí lesů do soukromého vlastnictví, což také trampům mnohdy znepříjemňuje pobyt. Často byli donuceni zbourat své sruby a kempy, pakliže nový majitel nestál o jejich přítomnost.

Pravidla, která byla v NP a CHKO oblastech zavedená, velmi omezují možnosti táboření a v případě NP i volného pohybu v nich. V obou typech oblastí se nesmí tábořit, tedy rozdělávat oheň a stavět stany nebo přístřešky. Tolerované je pouze tzv. nouzové přespání, tedy spaní pod širým nebem. I mimo chráněná území je ale povolené

³ Před rokem 1989 byla péče o ochranu přírody také v rukou státu, nebyla jí ale věnována přílišná pozornost. Kromě Klubu českých turistů, který za komunismu navázal na prvorepublikovou tradici, se ochraně přírody věnovali i pionýři či mladí lidé v rámci akce Brontosaurus [Librová 1987: 58-72].

⁴ Konkrétně NP zabírají 1,51 % rozlohy a CHKO 13,77 %. Zbytek „zvláště chráněných území“ tvoří drobné celky minimálního rozsahu [Přehled k dnešnímu dni za celou ČR 2012].

⁵ Pro doplnění uvádím, že plocha lesních porostů (které považují za hlavní trampský cíl) se v současnosti pohybuje okolo 34 % rozlohy ČR [Miko, Hošek 2009: 44].

rozdělávání ohně v minimální vzdálenosti 50m od kraje lesa (nejedná se ale o nové nařízení), což teoreticky znemožňuje většinu trampských aktivit [Vítková 2011].

1.2.2 Spor s archeologem Petrem Jenčem

Vypravěči také zmiňují ničení kempů a tábořišť, které se nacházely v chráněných územích. Z nich viní ochranáře, ale také archeology, kteří považují lokality pod převisy (kde si trampové s oblibou budují přístřešky a ohniště) za historicky cenné a vhodné pro výzkum.

Trampům tak není zakazováno pouze rozdělávání ohně a táboření, ale byli připraveni i o kempy, kam často jezdili v několikáté generaci, byly pro ně spojené s mnohými vzpomínkami a velmi těžce nesli, když byly zničeny⁶.

Taková situace nastala především v Českém Ráji a na Kokořínsku a dostala se i do médií (alespoň já jsem o událostech věděla již před zahájením výzkumu). Tyto konflikty jsou spojované s osobou Petra Jenče, archeologa působícího při Vlastivědném muzeu v České Lípě. Trampové ho, spolu s jeho spolupracovníky, obviňují z likvidace kempů. Vyjádření několika trampů, včetně odpovědi pana Jenče, ve které tyto zásahy neguje, jsou přehledně uspořádané na serveru *Tramping*, odkud jsem čerpala [Vadí tremping přírodě? 2008]. Mimo jiné se tímto tématem zabývají také dva články v českolipských internetových novinách, ve kterých se také diskutuje vhodnost archeologických metod pana Jenče. Ty autor prvního článku tramp Martin Kuneš – Moby i jeden z mých respondentů (Tomáš) označují za nevhodné a zastaralé [Kuneš 2008]. Druhým článkem je rozhovor s Mobym, jedním z českolipských trampů a autorem prvního článku. Nejedná se tedy o nezaujaté hodnocení, předpokládám ale, že nezáúčastněný pozorovatel ho také není schopen vzhledem k velmi rozdílným výpovědím. Přesto přikládám citaci, která dokládá přímou zkušenost s údajnými zásahy archeologa Jenče takto:

⁶ Dalibor vypráví o zbořeném kempu na území NP Českosaské Švýcarsko: „*V podstatě to bylo takové pietní místo, nikomu to nevadilo.*“, a podobnou zkušenost má i Karla: „*Udělalí jsme si pak ve Vyšíně kemp, který nám pak někdo pěkně zdemoloval, což jsem taky nepřenesla přes srdce.*“

„Moby: Jenže tady to nebyli lesáci nebo někdo, kdo se vyzná v ochraně přírody, jelikož zbytky campu házel přes hnízdo vzácného sokola stěhovavého. Následovala bouřlivá e-mailová bitva s panem Jenčem, kdy nám vyhrožoval trestními oznámeními. Pak přišel ten osudný víkend, kdy pan Jenč přišel s PČR. Redaktor: Jak jste se dozvěděli, že za vším stojí pan Jenč? Moby: Usvědčil se sám, už jen tím, že přišel s policií... a samozřejmě to nikdy přímo nepopřel, ač k tomu byl vyzván, k tomu všemu jasný rukopis zničeného campu z Českého ráje.“ [Bárta 2008]

Nejenom z mých rozhovorů, ale i ze zmíněných článků je jasné, že spor je velmi vyhocený a komplikovaný. Obě strany obdivují přírodu, ale nejsou schopny najít konsensus v otázce, jak má její ochrana vypadat. Podrobněji se názorům vypravěčů věnuji v analýze, ve svých vyprávěních ale na tuto absurditu sporu také upozorňovali. V následující kapitole se proto věnuji právě lidské potřebě přírody, kterou ochranáři a trampové sdílí.

1.3 Potřeba přírody

Ve svých příbězích vypravěči zmiňovali silnou potřebu pobytu v přírodě a pevné pouto, které je s ní pojí. Předkládám proto jeho sociologickou analýzu, jak ji pojala Hana Librová [Librová 1987], která užívá slovo krajina v podobném smyslu jako příroda, přičemž ji chápe jako „*opticky uzavřený celek převážně přírodního prostředí, k němuž se často vztahuje estetické hodnocení*“ [Librová 1987: 6]. Uvažuje několik funkcí krajiny, z nichž je pro trampy důležitá rekreační, obytná a estetická (kulturní) [Librová 1987: 8]. Rekreační funkci plní krajina jako místo odpočinku trampů a jejich útěku před městským prostředím. Za obytné využití krajiny se sice primárně považuje domov a jeho okolí, v případě trampů si ale dovolím toto chápání rozšířit i na tradiční místa, kam jezdí. Mnohdy zde mají vybudované sruby či celé osady a zůstávají těmto místům věrní po celý život, za který svůj městský domov často několikrát změní⁷. Poslední funkce je estetická, která se projevuje zejména v trampských písních a

⁷ Viz analýza rozhovoru s Františkem, který přišel o možnost jezdit na osadu, kterou zakládal, a vrátit se mohl až po několika letech.

literatuře, ve kterých je krajina opěvována, a ve chvílích, kdy vypráví o svých pocitech při pobytu v přírodě a své lásce k ní.

Librová se dále věnuje zkoumání vztahu ke krajině u tří skupin obyvatelstva. Vychází také ze staršího výzkumu (1967), který byl reprezentativní pro dospělé populaci tehdejšího Československa. Jeho závěry jsou dnes již zastaralé, ovšem o některých postojích autorka předpokládá, že se s časem nemění. Mezi tato zjištění patří například, že: *„vyjádřená potřeba krajiny klesá s věkem, stoupá s velikostí bydliště, se vzděláním a dále, že se nápadně mění podle příslušnosti k různým profesním skupinám“* [Librová 1987: 74]. Snížení potřeby pobytu v přírodě ve vyšším věku by mohlo vysvětlit úbytek starších trampů, ale jedná se spíše o jeden z mnoha důvodů. V několika výzkumech, jež předcházely sepsání práce, byly zkoumány tři skupiny. Děti, které projevíly k přírodě velmi silný vztah, zemědělci a rekreatanti [Librová 1987: 76-109]. U poslední skupiny autorka rozlišuje mezi turisty kolektivními a individuálními. Bohužel se dostupné výzkumy zaměřují pouze na organizované turisty, u nichž je potřeba pobytu v přírodě ovlivněná i potřebou společenského kontaktu. I sama autorka si uvědomuje, že: *„Zvláštní výzkumný problém představují současní trampové, v obecném slangu „čundráci“. Naše znalosti o jejich vztahu ke krajině ale, žel, také o jejich sociálním složení, chování, motivacích jsou téměř nulové. Jedná se přitom u mládeže o rozšířený a silně heterogenní jev, provázený zřejmě novodobým „romantismem“, „anticivilizačními“ postoji i – nedůslednou – snahou o primitivní způsob života.“* [Librová 1987: 100] Jak jsem již zmiňovala, situace na poli výzkumu trampingu se dodnes příliš nezlepšila. Na druhou stranu, aplikovat na trampy dotazníkové šetření jako u ostatních zmiňovaných skupin se mi nezdá proveditelné.

V závěru autorka zmiňuje zásadní věc, totiž že lidská potřeba krajiny a obdiv k ní neznamená, že se dotýčný chová a myslí ekologicky. Jedná se o dvě rozdílné věci, a přestože jsou u mých vypravěčů spojené, není to pravidlem [Librová 1987: 111].

Metodologie

1.4 Výběr metody

Když jsem se rozhodla zkoumat tramping, chtěla jsem, aby byla moje práce z co největší části postavená na názorech trampů samotných. Mohla jsem použít kombinaci strukturovaných rozhovorů a pozorování, či použít k doplnění analýzu trampských časopisů nebo webových prezentací⁸. Měla jsem ale pocit, že postavit výzkum na pohledu vypravěčů a mé analýze našich rozhovorů⁹ bude zajímavější. Současnému (ale i poválečnému) trampingu chybí¹⁰ rozsáhlejší sociologické i historické zhodnocení [Špringl 2013: 14], a z toho důvodu jsem mohla svůj výzkum zaměřit téměř jakkoli, aniž bych se opakovala. Mimo to je autobiografický přístup vhodný právě pro zachycení dlouhodobých procesů a účinků změn [Miller 2000: 74].

Pro zkoumání změn v trampingu skrze rozhovory bych jistě mohla použít strukturované otázky a ptát se přímo na konkrétní změny, zvolila jsem ale jinou metodu. Autobiografické vyprávění, ve kterém trampové shrnují celý svůj trampský životní příběh, tedy od prvního setkání s trampem až do současnosti, poskytuje materiál z mého pohledu stejně vhodný, či spíše vhodnější. Za prvé změny v trampingu, které jsou v textu zmíněny, jsou problémy, které považují za důležité sami vypravěči a uvedli je bez toho, abych se na ně konkrétně ptala. Tato spontánnost je dle mého názoru velmi cenná a je důležité si ji uvědomovat. Za druhé, ke změnám, které byly jasně zmíněny, mohu přiřadit i další, které byly pravděpodobně méně zásadní a v textu se vyskytují pouze okrajově či roztroušeně (nejsou jako změny explicitně označeny), či takové změny, které probíhají na pozadí celého jejich trampského života a jsou postřehnutelné pouze na základě znalosti jejich vyprávění o trampingu před převratem a celého životního příběhu. Za třetí jsou respondenti při dlouhém biografickém vyprávění nuceni své zážitky a svůj osobní vývoj konstruovat a hodnotit, a tím pádem si sami uvědomují

⁸ Webové stránky jsem použila pro představení sporu s ochranáři.

⁹ Neplánovaně jsem do analýzy zapojila i trampské setkání, kterého jsem se účastnila po rozhovoru s Františkem

¹⁰ Pravděpodobně nejpodrobněji se porevolučním trampem zabýval Karel Altman z Etnologického ústavu AV ČR. Na základě svých výzkumů napsal několik článků včetně popularizačního seriálu, který vycházel v celostátním deníku. Ani z jeho pera ale dosud nevzešla ucelená monografie [Altman 2000: 223]

rozsáhlejší souvislosti změn, které by je v odpovědi na přímou otázku nemusely napadnout.

1.5 Autobiografie

1.5.1 Autobiografie a biografie ve společenskovědním výzkumu

Zkoumání biografii je jednou ze strategií kvalitativního výzkumu a v posledních desetiletích zažívá svou renesanci [Miller 2000: 155]. Výzkumníci mohou zkoumat buď biografie, tedy rekonstrukce života jedince, které sestavil někdo jiný, nebo autobiografie, které zaznamenal jedinec sám. Výzkum se zpravidla týká malého množství jedinců (či pouze jednoho člověka) a jeho cílem může být na základě srovnání více případů *„přispět k vysvětlení osobních nebo společenských jevů“* [Hendl 2008: 128]. Biografická perspektiva je vhodná zejména v případě: *„kdy jsou oblastí zájmu buď účinky změn v průběhu času, jak historické události zasáhly jedince nebo jeho či její postup životem“* [Miller 2000: 74]. Výhoda biografické metody tkví v možnosti zkoumat jedince v kontextu celého jeho života, což vede k lepšímu pochopení jeho životních rozhodnutí a vývoje. Můžeme sledovat nejenom jeho minulost, ale i plány do budoucna a jeho cíle. Zároveň zjistíme, jak jeho život ovlivnily důležité historické události i sociální a ekonomické změny [Plummer 1983: 69 citováno dle Miller 2000: 9]. Biografický výzkum se od ostatních kvalitativních metod odlišuje zachycením vývoje, a to nejenom zkoumané osoby, ale i celé společnosti v jeho/jejím okolí [Miller 2000:9].

Robert L. Miller jej rozděluje na tři ideální typy, přičemž se ale v praxi ve své čisté formě využívají pouze minimálně a většina výzkumníků volí jejich kombinace. První přístup nazývá realistický, a je založený na induktivním postupu zkoumání a zakotvené teorii. Realita je zachycena skrze perspektivu respondentů, se kterými jsou vedeny tematicky nevyhraněné rozhovory. Ty se sbírají a průběžně analyzují (zkoumané osoby mohou být dotazovány vícekrát), dokud nedojde k saturaci vzorku. Druhý přístup je neopozitivistický a podobá se klasickému sociologickému výzkumu. Postupuje deduktivně a snaží se ověřit předem danou teorii. Výzkumník si často

pokládá otázku „Proč?“ a rozhovory jsou polo strukturované. Zaměřuje se na ovlivnění vypravěče sociální strukturou. Poslední typem, pro který jsem se rozhodla ve svém výzkumu, je narativní přístup. Využívá plynulého, nepřerušovaného vyprávění zkoumané osoby a výzkumník se zaměřuje na způsob, jakým je vyprávění konstruováno. Důležité jsou i interakce mezi výzkumníkem a vypravěčem, který v rámci svého příběhu nepopisuje jen události, ale zároveň je i hodnotí ze své současné pozice. Podrobněji se k této metodě vyjadřuji ve zvláštní kapitole [Miller 2000: 10-14].

Mezi mými vypravěči byli tři téměř stejně staří, pocházeli tedy ze stejné generace (kohorty). Zkoumáním jedinců ze stejné generace se zabýval i Miller, který říká: *„to nutně neznamená, že si všichni členové kohorty vyvinuli stejné vědomí o zásadních událostech své generace“* [Miller 2000: 33]. Dále tvrdí, že každý jedinec bude mít mírně odlišné vzpomínky, i názor na to, jaké události jej ovlivnily a jak se historie projevuje v jeho životě. S dalšími jedinci ze své generace bude ale pravděpodobně sdílet „kolektivní paměť“, což je společné uvažování generace o její sdílené zkušenosti, které bylo vytvořeno na základě společných interakcí. Neznamená to ale, že jedna celá generace musí sdílet stejnou kolektivní paměť. Jedná se spíše o konkrétní skupiny lidí, pocházející z jedné generace, které mají společnou nějakou zkušenost – v mém případě jde tedy o trampy, narozené okolo roku 1970 [Miller 2000: 33]. Podrobnější vysvětlení odlišností názorů (a cesty k těmto názorům) na důležité události i další oblasti života vypravěčů nabízí Alfred Schütz.

1.5.2 Biografická situace a další pojmy Alfreda Schütze

Alfred Schütz byl rakouský právník, filozof a sociolog, který působil v první polovině 20. století a před 2. světovou válkou uprchl do USA. Mezi hlavní témata jeho zájmu patřil výzkum každodenních struktur životního světa a svým dílem se výrazně zasloužil o rozvoj fenomenologické sociologie [Urbánek 1988: 57]. V souvislosti s naším každodenním jednáním vyvinul Schütz několik nových pojmů. Každý jedinec žije svůj život ve specifických podmínkách a je vystaven unikátní kombinaci úkolů a problémů, pro které musí najít řešení. Tyto zkušenosti, spolu se zkušenostmi ostatních, tvoří vědění, které nám pomáhá řešit každodenní problémy i dorozumět se s okolím (jde často o činnosti, o kterých už vědomě nepřemýšlíme). Tato zásoba vědění – anglicky *stock of knowledge* – představuje sdílené znalosti a vlastnosti celé společnosti, a obohacujeme ji našimi osobními zkušenostmi. Zároveň se ale nemůžeme vyhnout vlivu těchto znalostí. Spolu s našimi individuálními zkušenostmi a zážitky ovlivňuje zásoba vědění *biograficky determinovanou situaci* daného jedince. „*Jeho (jednotlivce) současná pozice ve společnosti je výsledek celé historie jeho života. Je to důsledek okolností daných, částečně i vnucených, částečně jednotlivcem zvolených – to vše přispělo k tomu, čím se jedinec stal.*“ [Urbánek 1988: 80]

Aktuální biografická situace je tedy u každého jedince individuální a vyvíjí se celý život. Taktéž je důležité Schützovo odlišení motivů „*protože*“ a „*aby*“. U motivu „*protože*“ si klademe otázky, proč se jedinec zachoval určitým způsobem či jaké cíle v životě zvolil, a ty jsou zodpověditelné pouze při znalosti životní historie. Sám jedinec si tyto vlivy neuvědomuje a nedokáže je určit, „*jelikož je angažován ve svém jednání a žije v něm*“ [Urbánek 1988: 80-81]. Oproti tomu motivy „*aby*“ dokáže jednající sám vysvětlit, protože jsou určeny jeho současnou situací a jednáním. Ve své analýze se budu věnovat jak latentním, tak zjevným motivům.

Pro můj výzkum je důležitý především pojem biografické situace, který používám v závěrečné analýze. Pomocí něj vysvětluji rozdílné cesty, které vedly vypravěče k názorům, jež se mnohdy velmi podobají. S postupy (auto)biografického výzkumu taktéž souvisí hledání odpovědí na otázky, zmiňované u motivu „*protože*“.

1.6 Narativní rozhovor

1.6.1 Představení metody

Narativní rozhovor je jednou z forem otevřeného či hloubkového rozhovoru, ve kterém vypravěč spontánně a nepřerušovaně vypráví svůj životní příběh (případně jeho vybraný úsek), a nezaměřuje se jen na své osobní prožitky, ale i kolektivně-historické události. Vypravěč se na rozhovor žádným způsobem nepřipravuje, a události, které vypráví, tak často spojuje v jeden příběh poprvé. Dochází tak k novému propojení a hodnocení zážitků. Podstatou narativního rozhovoru je, že: „*v dynamickém proudu spontánního vyprávění dochází ke znovuoživení proudu vlastních prožitků a – do současnosti transportovaného – vrstvení zkušeností*“ [Schütze 1999: odst.2]. Na rozdíl od výše zmíněných dvou biografických přístupů, které neuvažují vliv výzkumníka na vedení rozhovoru, jej narativní přístup reflektuje a zaměřuje se na vztah vypravěče a vědce. Neznamená to, že by vyprávění bylo zpochybňováno, ale je důležité uvažovat situaci, která panuje při rozhovoru, tedy také místo a čas. Existují ale různé přístupy – při některých se výzkumník snaží vliv na informanta co nejvíce omezit, a uvažovat jej až při analýze. Naopak feministický přístup pracuje už při rozhovoru s jeho ovlivněním, které je často způsobeno nerovným postavením mezi jeho aktéry [Miller 2000: 10-100-102].

1.6.2 Postup rozhovoru

Dodržení definovaného chování výzkumníka je při narativním rozhovoru zásadní. Já jsem si vybrala postup podle popisu Fritze Schützeho, který se snaží o co nejmenší ovlivnění informanta. Vypravěči je nejdříve v krátkosti vysvětleno téma výzkumu a následně je mu položena úvodní otázka, která vymezuje, o čem má vyprávět. V ideálním případě začne zkoumaná osoba vyprávět svůj příběh od začátku, a plynule postupuje do současnosti. Výzkumník do vyprávění nezasahuje, pouze přitakává či krátkým souhlasem nebo pobídkou ukazuje svůj zájem a podporuje vypravěče v pokračování, přičemž: „*Komentáře výzkumníka však v žádném případě nesmějí mít charakter nové tematizace.*“ [Schütze 1999: odst. 5] Vše, o čem informant vypráví, chce zmínit z vlastní vůle, a není k jednotlivým tématům pobízen. Zároveň je tím zabráněno

vyčerpání „*přirozeného vyprávěcího potenciálu informanta*“ [Schütze 1999: odst. 8]. To ale neznamená, jak jsem již zmínila, že je možné se ovlivnění informanta úplně vyhnout: „*Většina zastánců narativního přístupu, nicméně, argumentuje alespoň pro zmírnění zákazu vlivu výzkumníka.*“ [Miller 2000: 101]

Výzkumník si během poslouchání příběhu (který zpravidla nahrává na diktafon) dělá poznámky pro pozdější kladení otázek, které již nutně vyprávění ovlivní. Jakmile informant sám své vyprávění ukončí a dá najevo, že již – podle svého názoru – řekl vše podstatné, přichází další fáze rozhovoru. V ní se výzkumník ptá na bližší detaily zmíněných událostí či žádá o vyprávění příhod, které byly pouze zmíněny. Může se také dotazovat na oblasti, které ve vyprávění nezazněly, ale zmiňovaly je další osoby, které zkoumal – Schütze píše, že jde o rozvíjení „*dosud nerealizovaného vyprávěcího potenciálu*“ [Schütze 1999: odst. 6]. Opět by ale otázky měly pobízet k delším vyprávěcím úsekům. Další fází je podle Schützeho vyprávěčovo charakterizování aktérů příběhu a také popis současnosti s ohledem na minulé události, které ji ovlivnily. Tuto část jsem vynechala, ale odpovědi na zmíněné otázky byly zmíněny v předchozí části rozhovoru či v jeho poslední fázi. Tou je rozvíjení informantových komentářů a hodnocení a diskuze o nich [Schütze 1999: odst. 7].

1.6.3 Interpretace dat

Při analýze je nutné uvažovat charakter dat – tedy skutečnost, že vznikla „za pochodu“. „*To, co na začátku bylo v paměti stále ještě difúzní a kognitivně neuchopené, se v průběhu vypravování (a skrze teoreticko-argumentativní komentáře, které se v něm vyskytují) částečně postupně zprůhledňuje a uspořádává.*“ [Schütze 1999: odst. 12] Je důležité sledovat, do jakých souvislostí vypravěč události vrství a jak je odůvodňuje. K analýze textů bychom neměli přistupovat s předem připravenými kódy či kategoriemi, protože by v důsledku zúžení naší pozornosti mohlo dojít k přehlédnutí důležitých skutečností. Všechny kategorie, které vzniknou, by měly vycházet pouze z rozhovorů [Schütze 1999: odst. 16]. Svou pozornost výzkumník nezaměřuje tolik na význam události, který měla v době svého vzniku, ale na důvody, proč bylo i nyní pro vypravěče důležité ji zmínit, a v jakých souvislostech tak učinil [Fischer-Rosenthal, Rosenthal 2011: odst. 25].

Je ale nutné si uvědomit, že způsob, jakým informanti popisují některé události, může být ovlivněný stereotypizací, protože se může jednat o zážitky, které sdílejí s mnoha dalšími lidmi, a které byly prezentovány nejenom jejich kamarády, ale např. i v literatuře či médiích. „*Přestože rozhovory byly údajně svědectvím z první ruky, osobní zkušenosti se rozplynuly v hluboce zakořeněných ústních kulturních formách, které poskytují připravenou sadu stereotypů pro uspořádání vzpomínek a jejich naplnění smyslem.*“ [Gubrium, Holstein 2003: 4] Neznamená to tedy, že všechna hodnocení a líčení událostí jsou osobními názory. Někteří informanti se také mohou vědomě snažit formovat svůj výklad na základě znalosti vědeckého diskurzu o zkoumané problematice. Může se jednat například o používání vědecké terminologie – Nóra Hamar, která tuto zkušenost popisuje na základě vlastního výzkumu, ji nazvala: „*příkladem toho, jak se teoretická a konceptuální vysvětlení zabudovávají do osobních identit*“ [Hamar 2002: odst. 36].

Empirická část

1.7 Sběr dat a jejich popis

1.7.1 Shánění vypravěčů

Ve svém okolí, přestože jsem se dlouhou dobu pohybovala v prostředí skautského oddílu, žádného aktivního trampa neznám. Sehnala jsem několik kontaktů od kamarádů, ale nakonec jsem je nevyužila. Zdálo se mi lepší, pokud bude mít zkoumaný člověk sám o výzkum zájem, než pokud by k rozhovoru svolil pouze z přátelství. Napsala jsem tedy inzerát o své vznikající práci, ve kterém jsem hledala dodnes aktivního trampa/trampku, kteří jezdili do lesa i před rokem 89, do několika trampských fór, diskuzí a knih návštěv na webových stránkách, které se buď věnovaly přímo trampingu, nebo alespoň přírodě a táboření. Zároveň jsem i napsala podobnou žádost několika trampům, kteří si vedli sami osobní stránky nebo blogy, na které jsem při hledání trampských serverů narazila.

Obdržela jsem asi deset odpovědí na své dotazy a inzeráty, ale ne všichni trampové vyhovovali mým požadavkům (například byli mladší a nejezdili na vandry před rokem 89, nebo mě pouze zvali na vandr), případně nebydli v pro mě dosažitelné vzdálenosti. To byl ostatně i případ mého prvního vypravěče Františka¹¹, který bydlel v menším městě asi 150 km od Prahy. Naštěstí mi s dopravou na místo pomohl jeho syn, který nás také odvezl i na trampské setkání, které se odehrálo po našem rozhovoru. Zbylé tři rozhovory proběhly v Praze – v čajovně, v hospodě a v kanceláři o polední přestávce.

Všemi vypravěči byl také podepsán informovaný souhlas s nahráváním rozhovoru a jeho dalším použitím. Dohodli jsme se, že během či po rozhovoru mě mohou požádat o vynechání nějaké části z analýzy (což nakonec nikdo z nich neučinil), ale že jim bude poskytnuta k přečtení až hotová práce, a nebudou se tak podílet na korektuře přepisu. Pokud by do přepisu zasáhli, zejména do první části – nepřerušovaného vyprávění, narušili by tím narativní charakter dat.

¹¹ Jména všech mých informátorů a dalších osob, které zmínili v rozhovorech, jsou smyšlená

1.7.2 Průběh rozhovorů

Po krátkém představení jsem rozhovor ihned začala nahrávat na diktafon, protože jsem nechtěla přijít o žádnou důležitou informaci. I tak jsem ale bohužel část jednoho rozhovoru nezachytila. Stalo se tak při rozhovoru s Tomášem. Když už jsem měla uklizený diktafon a čekala na placení, přišel do hospody, ve které jsme seděli, Tomášův kamarád. Poté, co mu Tomáš pověděl o mém výzkumu, si začali vyprávět a vzpomínat na příhody z vandrů. Nedotkli se přímo hodnocení dnešního trampingu, ale i tak mě mrzí, že mám tuto část rozhovoru pouze v podobě poznámek, co jsem si zapsala do bloku.

Ostatní rozhovory jsou ale kompletním přepisem, pouze jsem vynechala některé úseky, kdy jsme si povídali o nesouvisejících tématech (dělo se tak na konci rozhovoru, kdy jsme přešli do neformální konverzace). Po podrobnějším vysvětlení, čím se můj výzkum zabývá, a představení narativního rozhovoru, jsem položila následující otázku: „Nyní mi zkus vyprávět svůj trampský příběh. Začni tím, jak ses k trampingu dostal/a a pokračuj až do dneška. Pověz mi, jestli se změnila parta, se kterou jsi jezdil/a, jestli jsi v některém období trampoval/a více nebo méně, i jak se měnilo tvoje vnímání trampingu a další, pro tebe důležité věci.“. Po této otázce se trampové pustili do vyprávění, a přestože se snažili neskončit příliš rychle a já se pokoušela nepřerušovat je, úplně se mi nepodařilo držet se zásad narativního rozhovoru.

Většinu svých poznámek (pokud jsem něco nepochopila, chtěla jsem některou část rozebrat podrobněji, ujasnit si jejich názor na určitou oblast apod.) jsem si nechala do druhé části rozhovoru, ale někdy jsem je přece jenom zbytečně přerušila, což jsem si uvědomila až zpětně při přepisování. Po skončení jejich vyprávění jsme spolu postupně rozebírali moje poznámky, ale i tak jsem se snažila, aby témata postupně plynula a kladla jsem otázky co nejméně. Ke většině oblastí, u kterých jsem chtěla znát jejich názor, jsme se dostali v průběhu rozhovoru mimoděk. V této druhé části jsem si také dovolila vyjádřit svůj názor, protože šlo spíše o neformální povídání a já jsem cítila, že pokud se do rozhovoru tímto způsobem zapojím, můžeme se posunout k větším podrobnostem.

1.7.3 Můj vztah k tématu

Jak zmiňuje Marty Hammersly a Paul Atkinson [Hammersly, Atkinson 1995], je důležité si uvědomit, že jako výzkumníci jsme součástí sociálního světa, který studujeme, a nemůžeme se od něj odpojit, a přitom jej dále zkoumat. „*Rozdíl mezi vědou a selským rozumem, mezi činnostmi a znalostmi výzkumníka a zkoumaných, leží v srdci obou těchto pozic.*“ [Hammersly, Atkinson 1995: 16] Při práci se výzkumník nemůže řídit pouze vědeckými metodami, bez toho, aby data „kontaminoval“ svou vlastní, jedinečnou osobností. V rámci reflexivity je také nutné mít na mysli, že naše výzkumná orientace a chování závisí na původu, vzdělání a samozřejmě na předchozím vztahu k tématu. Považuji proto za důležité nejdříve zmínit, s jakými znalostmi jsem vstupovala do terénu, a jaký byl můj počáteční vztah k trampingu.

Můj otec jezdí od mládí do lesa s kamarády, ale za trampa se nepovažuje. V osmdesátých letech vedl turistický oddíl (neoficiálně skautský) a později jezdil ven tábořit i se mnou a bratrem. Od malička jsem tedy znala vaření na ohni a spaní pod širákem. Později jsem začala chodit do skautského oddílu, kde jsem byla několik let i vedoucí družiny a letního tábora. Ve skautu jsem také poznala mnoho trampských písniček, a často jsme přespávali na jejich campech nebo srubech, ale podrobněji jsem se s trampem neseznámila – nikoho jsem osobně neznala. Můj vztah bych označila jako pochopení a sympatie, které se zakládaly na zmíněných omezených znalostech.

Metoda narativního rozhovoru v podstatě eliminovala (v první části vyprávění) moje zásahy a tematizaci, ale vypravěči věděli, že mám k trampingu bližší vztah (při domlouvání schůzek jsem se zmínila o své skautské minulosti a kromě jména jsem se podepisovala i přezdívkou). Tábornické zkušenosti a láska k přírodě mi tak pomohly během rozhovorů – vypravěči věděli, že chápu jimi zmiňované zážitky z táboření i termíny, které užívali, a nezdržovali se jejich přílišným vysvětlováním. Na jednu stranu to ochudilo jejich výklad o zajímavou interpretaci, ale taktéž bylo díky tomu jejich vyprávění plynulejší, přirozenější a možná také upřímnější, protože cítili moje pochopení a neměli pocit, že musí trampingu obhajovat.

1.8 Analýza jednotlivých rozhovorů

Nyní se budu postupně věnovat představení mých čtyř vypravěčů a jejich životních příběhů. Zaměřím se to, jaký je jejich názor na současný trampingu, jeho budoucnost a jaké změny podle nich po pádu komunismu zaznamenal. Nebudu se ale věnovat jen všeobecným změnám, ale i proměně jejich osobního vztahu k trampingu. Podrobně se zaměřím na význam trampingu v jejich životě, což mi dovoluje autobiografická povaha zkoumaných vyprávění.

V analýze pracuji jak s osobními změnami v trampování, tak s celkovou proměnou hnutí, jak ji popisují informátoři. Výklad obecných změn na základě životních příběhů mi umožňuje jejich lepší pochopení a vysvětlení.

V rámci analýzy vždy vyličím životní příběh vypravěče a jeho vztah k trampingu. V druhé části postupně podrobně rozeberu zmíněné změny, a následně je shrnu. Pokud jsou některé výrazy psané kurzívou a v uvozovkách, jedná se termíny užití mými vypravěči.

1.8.1 Karla: touha po přírodě

1.8.1.1 Představení Karly

Karla absolvovala svůj první vandr ještě jako nenarozená, protože pocházela z vandrské rodiny. Její rodiče se krátce po jejím narození rozvedli, ale s matkou a starším bratrem jezdila ven (např. do Nízkých Tater pod stan) i jako dítě. Po pár letech, když jí bylo patnáct roků, pocítila touhu vyrazit na vandr sama bez matky. V té době studovala střední školu, a se spolužáky se rozhodli, že takový výlet uspořádají. V rozhovoru Karla tuto akci pojmenovala „*oficiální trampský mastný vandr*“, protože s pozdějším opravdovým vandrováním neměla podle ní moc společného. Dnes se směje tomu, jak si s sebou nesla obrovský batoh, přeplněný nepotřebnými věcmi, a cílem bylo spíše v lese nějak přečkat noc. Výpravu vedli dva starší kamarádi – trampové a učitel. Výlet byl důležitý, protože se po něm Karla rozhodla, že začne jezdit na vandry. Jen její

matka byla proti a bála se, že jí dcera zvlčí. Když se po nějaké době Karle podařilo matku přemluvit, nastala „nejlepší léta“ jejího vandrování.

Celý třetí ročník gymnázia jezdila každý víkend ven. Učení jí šlo, a proto nebylo nic, co by jí v jejích aktivitách bránilo. Stejně často jezdila i ve čtvrtém ročníku, až po zimě své vandrování omezila, protože se začala připravovat na maturitní zkoušku. Nejvíce tedy jezdila v letech 1991-1992. V této době se stala ještě jedna pro Karlu velmi zásadní událost. Přemluvila dědečka, a protože splnila podmínku dobrého prospěchu, mohla si nechat štěně od jeho feny. Kříženec německého ovčáka se stal jejím nerozlučným společníkem. Jezdil s ní na vandry a Karla se věnovala jeho výcviku, mimochodem velmi úspěšnému, ve volných chvílích na cvičáku. Pes zabíral v jejím životě velmi významné místo a jejich vztah byl opravdu silný. Pokud se ve svém vyprávění dotkla nějaké důležité změny (stěhování, zaměstnání, vztah, mateřství), vždy také zmínila, jaký vliv měla na jejího psa. Odvyprávěla mi tak velmi podrobně i jeho životní příběh až do chvíle, kdy se jej musela kvůli dětem vzdát.

Po maturitě se ze severních Čech přestěhovala do Prahy, kde jí nevlastní otec sehnal pracovní místo. V Praze bydlela spolu se psem na ubytovně, a přestože byla její práce velmi časově náročná, snažila se najít si o víkendech čas a vyrazit na vandr. V té době také zažívala první vážný partnerský vztah. Ten se však rozpadl kvůli neshodám ohledně trávení volného času, který chtěla Karla věnovat pouze ježdění do lesa. Po několika měsících si našla přítele z vandrácké party, se kterou na střední škole jezdila, a přestěhovala se k němu a jeho rodičům zpátky do severních Čech. Podobně náročná práce, kterou tam Karla získala, ale také značně omezovala její vandrování.

Když pak v roce 1993 otěhotněla, musela kvůli rizikovému těhotenství úplně přestat jezdit ven. Po narození první dcery ale dlouho bez vandrování nevydržela, měla „vandrský absťák“, jak sama toto období nazvala. Postupně opět začala jezdit, občas s manželem, občas bez něj s původní partou, a narodila se jí druhá dcera. Vztah s manželem ale nevydržel, a Karla se rozvedla a zůstala sama se svými dětmi. Ve stejné době si ale našla i dalšího koníčka – vojenskou historii. Díky ní se seznámila se svým současným přítelem. Když byly její dcery menší, vzala je občas na vandr s sebou, ale spíše s ní jezdily na akce spojené s vojenskou historií a vandry je nelákaly. Dnes má

mladší z nich o ježdění do lesa zájem, a občas Karlu doprovází. Karla opět bydlí v Praze a je zaměstnaná na stejném místě, jako kdysi po škole. Pracuje na směny a víkendy tak má málokdy volné. Svou dovolenou ale tráví na vandru, kdy vyráží se svou kamarádkou nebo dcerou.

Pro Karlu je vandrování životní potřebou a nutností, a pokud delší dobu nemůže vyrazit do lesa, tak se dostává do psychické nepohody. Říká, že „*bez lesa nemůže být*“, a když mluví o vandrování, zdůrazňuje svobodu a útěk od pravidel.

„Vstanu, když chci, udělám si jídlo, kdy chci, půjdu, když budu chtít, sednu si...prostě volnost, svoboda, můžu si v tom lese ten den dělat, co chci. A dokonce na hodinky jsem se dívala až v neděli kolem poledního, do té doby mě ten čas vůbec nevzrušoval. Sama sobě svým pánem, to mě bavilo. Nikdo mně nic neporoučel, poroučela jsem si sama.“

Touha zbavit se od povinností a omezení se projevuje i v dalších situacích v jejím životě – špatně snášela kompromisy, které vyžadoval partnerský vztah i mateřství. Náročné povolání akorát zvyšovalo její touhu po odpočinku a zapomenutí na všední povinnosti v lese s podobně naladěnými kamarády.

V souvislosti se způsobem, jakým se Karla o trampingu vyjadřuje, je nutné zdůraznit, že pro něj užívá jiný výraz. O „*trampování*“ mluví v rozhovoru pouze jednou, jinak užívá výrazů „*vandrování*“ a „*vandráci*“, i přes skutečnost, že byla členkou T.O. – tramské osady. Může jít o určité distancování se od hlavního tramského proudu a zdůraznění svobody. Tomu by nasvědčovala i skutečnost, že se Karla v rozhovoru spíše vyhýbala obecným soudům ohledně trampingu (vandractví), a spíše se zaměřovala na sebe a blízké kamarády. S nimi se sice několikrát účastnila tramských her (setkání různých tramských skupin, spojené se soutěžími), ale potluchy ji podle jejích slov nikdy nelákaly. Ve velké skupině lidí si nebyla schopná s ostatními popovídat a sdílet s nimi své pocity tak, jak by si přála. Přednost dávala vandřům s několika kamarády, ve dvojici, nebo i vyjížděla sama se psem. Důležitá pro ni tedy byla intimnost zážitku a odloučení od masové společnosti, namísto vyhledávání větších skupin lidí, byť by je spojoval stejný zájem. Je možné, že samotný vztah k lesu a volnost, kterou v něm zažívala, byl důležitější než kontakt s kamarády.

1.8.1.2 Rozbor rozhovoru s Karlou

Karla je jedinou trampkou, se kterou jsem měla možnost vést rozhovor. Není divu, i ona sama zdůrazňuje, že žen a dívek je mezi trampy poskrovnu – „*na dvě holky tak třicet kluků*“. Karla vyjela na první vandr se spolužáky ze střední školy, když jí bylo patnáct let. Tam také proběhlo její oživení trampských vzpomínek z dětství.

„A když jsme se večer upelešili, tak jsem si říkala: „Hele, tohle je mi nějaký povědomý...dyť já jsem jezdila někam ven, takhle do lesa, vždyť se chrápalo venku.“ Prostě mi to došlo, že s rodiči jsem jako malá hodně jezdila, že to byl můj styl. Tak tohle mě defacto nakoplo, a pak jsem začala strašně otravovat mámu, jestli bych mohla jet na vandr...“

Karla tímto způsobem objevila les a svůj silný vztah k němu, který v sobě měla zakořeněný z dětství. Od chvíle, kdy přemluvila svou maminku (v té době už neaktivní trampku), začala jezdit každý víkend. Tím jako kdyby její život nabral úplně jiný směr – do té doby jí neznámý tramping ji zcela pohltil a ona mu začala věnovat veškerý svůj čas. Když říká, že se stal jejím „*stylem*“, myslí tím, že v něm našla naplnění svého života – nejenom volného času, ale i ideálů. Reakci maminky na její proměnu popisuje následovně:

„Tak ze začátku se o mě asi docela bála, ale pak už to nějak vzala. Já jsem jí s ničím nechtěla trápit, když se něco blběho na vandru přihodilo, tak jsem to nikdy mámě neřekla. Vždycky to zůstalo u mě, mamince jsem nechtěla dělat žádný starosti, žádnou hlavu.“

Zajímavé je, že přestože Karlini rodiče v mládí trampovali, maminka ji od vandrování odrazovala. Bála se, aby její dcera neskončila jako „*vandrácká matrace*“ a nepřišla brzy do jiného stavu jako ona. Nejspíš i díky jejímu strachu se mezi ní a Karlou nevytvořil v tomto ohledu důvěrný vztah. Usuzuji tak i z toho, že Karla mluvila o matce pouze minimálně, přestože bych očekávala, že by jejich vztah mohl být díky společné vandrácké zkušenosti silnější. O jakých konkrétních příhodách se maminka neměla dozvědět, Karla přímo nezmiňuje, později ale vypráví, jak přespávala ve velmi silných mrazech, protože se ona a její dva kamarádi nevešli do jeskyně, kde plánovali nocovat. Dnes na probdělou noc vzpomíná se smíchem, ale z vyprávění je jasné, že šlo o nebezpečnou věc.

Dva roky, které jí zbývaly do maturity, strávila Karla prakticky každý víkend v lese. Na toto období vzpomíná jako na krásnou dobu volnosti, kdy jí nic nechybělo a byla velmi šťastná. Svůj první partnerský vztah prožila po odstěhování do Prahy. Ten ale musel ustoupit trampingu:

„A když byl víkend, tak jsem chtěla vypadnout akorát tak do lesa. Takže brzo na to, co jsme spolu byli tady v Praze, tak se se mnou rozešel, asi měsíc na to. To nic, já jsem jezdila dál na vandry.“ (smích)

Nastala situace, kterou zmiňovali i ostatní vypravěči – vztah s partnerem, který tento životní styl nevyznává, nevydržel. Toto je velmi důležitý moment, kdy Karla dala přednost vandrování před vztahem se svými blízkými. Podobně se zachovala i později, když byla na mateřské s první dcerou:

„A když byl holce rok, tak jsem ji odvezla zpátky ke tchýni na víkend, odstavila jsem ji od prsu a zmizela jsem na vandr.“

To, jak se zachovala, se jí sice nezdálo úplně správné, ale její vztah k lesu byl silnější. Na několika místech v rozhovoru popisuje, jak obrovský význam má pro její život pobyt v lese a svoboda s ním spojená.

„Pak se mi narodila v 93 první dcera, a to jsem měla první vandrácí abstáák. Když jsem vezla v kočárku holku, té bylo asi přes půl roku, na jaře, když začaly pučet stromy. Jela jsem pod stromami, a tak mi začaly samy téct slzy, jak se mi stýskalo po tom, že jsem nebyla dlouho v lese. Že už z toho mám úplně deprese, že jsem doma a že sedím akorát na prdeli a nemůžu do lesa. Že s tím miminkem jsem uvázaná jako pes u boudy.“

V popisu situace použila Karla silné výrazy, které ale velmi dobře ilustrují její zoufalé pocity. Její manžel jezdil do lesa dál, a Karla nezmiňuje, že by jí byl v péči o miminko příliš nápomocen či jí nabídl hlídání. Přestože sám věděl, co Karle chybí, nepodnikl žádný krok k tomu, aby jí situaci ulehčil. I to nejspíš prohlubovalo její pocit osamocení. Taktéž neuvažovala o tom, že by vzala malou dceru na vandr s sebou – možná i proto, že děti (přestože je má velmi ráda a rozhodně jsem z rozhovoru neměla dojem, že by se jim nevěnovala) pro ni představovaly onu nesvobodu, před kterou chtěla utéct. Vzít je s sebou do lesa a tam se jim věnovat by pravděpodobně nepřineslo pocity, které Karle chyběly.

Karla začala vandrovat v době, kdy neměla mimo školy žádné povinnosti a závazky a ve svém jednání nemusela brát ohledy na ostatní. Byla mladá, a vandry jen její pocit nevázanosti a svobody potvrzovaly. Tento stav ale nemohl trvat věčně, a s jeho postupnou změnou se Karla neochotně a pomalu vypořádávala. Karla dává důraz na svobodu, o kterou ji mateřství připravilo, a která je pro ni nesmírně důležitá. Proto ji nedostatek času, způsobený nejdříve mateřstvím a později náročnou prací na směny, velmi trápí.

„Já to mám každý rok, aspoň jednou nebo dvakrát, vyhltnout do lesa a být v tom lese. Ale mít víc času, tak jsem vypadla do lesa zas, chybí mi to.“

Karla ostatně také zmiňuje, že podobný nedostatek času zasáhl i mnoho jejích kamarádů, a že mnoho z nich přestalo jezdit úplně.

„Dneska je úžasný, že ty mladí mají spoustu času, když si to tak vezmeš, mohou co víkend vypadnout do lesa. Ne jako my starý páky, zvlášť když ještě makáme o víkendech jako pitomý, abychom to užívali všechno, tak prostě už takový možnosti nemáme. Taky si říkám, taky jsem byla mladá a něco jsem si užila, není to jen festival ztraceného času.“

Na druhou stranu ale také přiznává, že přestože pro ni bylo vandráctví životním stylem, neobětovala mu veškerý čas jako někteří jiní trampové. Jejím dalším zájmem byla vojenská historie, a často se tak zúčastnila různých historických rekonstrukcí a slavností. Nedá se tedy říci, že by vandrování věnovala všechnen možný čas. V době před narozením dcer ale jezdila ven prakticky bez přestávky, a jak říká, takových lidí bylo více.

„Jelo nás padesát na vandr, najednou, no neuvěřitelný! Kde bych teďka potkala bandu padesáti vandráků? Na žádném nádraží. Když vidím tady sem tam... Ještě v tom osmdesátým vím, že jezdila spousta lidí do lesa, v devadesátých letech taky spousta, ale teď? Strašně málo. A když už jako jezdí, tak jsou to většinou turisté.“

Na „narvané kempy“ vzpomíná Karla s nostalgií. Vypráví o smutném pocitu, když dnes prochází známá místa, a žádné trampy nepotkává. V jejích vzpomínkách je ale patrná částečná idealizace, protože se téměř nezmiňuje o nějakých nesnázích nebo

problémech, které by její tehdejší trampování provázely. Pokud ano, mluví o nich dnes jako o veselých příhodách, přestože šlo původně o nepříjemné zážitky. Smutek z prořídilých trampských řad jí ale částečně ulehčují okamžiky, kdy přece jenom nějaké trampy potká:

„Takže jsem jela ve vlaku, a ve vagónu kluk ... Tak jsem ho ptala: „Kam jedeš tímhle směrem, že jsem tak drzá? Jestli se tě můžu zeptat, jsem starší, promiň. Jsem Karla.“, jsem se mu představila. Už si nepamatuju, co říkal za vandrůčké jméno, každopádně ale říkal, že jede do Hvězdonic. „Do Hvězdonic, tam to znám, ale tam je to zbouraný.“ „Ne ne, my už jsme ten srub postavili.“ „Bezvadný, tak už vím, kam příště odsud pojedou.“

Z tohoto krátkého setkání měla Karla velkou radost, zvláště proto, že šlo o mladého trampa, tedy o představitele porevoluční trampské generace. Karla už tak často na vandry nevyjíždí, ale má pocit, že mezi mladšími je trampů poskrovnu. V této souvislosti mluví o jedné ze svých dcer, která s ní několik vandrů zažila. Ta by nyní chtěla začít jezdit sama, ale mezi svými vrstevníky žádnou partu nenachází. Karla tvrdí, že většina mladých trampů, se kterými se setkala, zdědili tento životní styl právě po svých rodičích – zvláště pokud pocházejí z trampských párů.

Z úbytku trampů v některých oblastech ale Karla viní i změnu pravidel pro pobyt v přírodě a s nimi související zásahy některých ochranářů. Karla tvrdí, že jí už kvůli jejich kontrole nestojí za to jezdit do přísně hlídaných oblastí (NP Českosaské Švýcarsko). Hrozba pokut a dohledu, který zbavuje svobody, je pro ni nesnesitelná.

„Neřeknu, je tam zákaz rozdělávání ohně, ale když si lehnu pod převis, kde si jen rozbalím spacák a vyspím se tam, a zase táhnu dál, oheň nerozdělám, neuškodím ničemu, tak aby mě takhle zkásli... To jsou prostě zákony postavený na hlavu. Jako jo, fajn, rozdělát si stan a oheň, jsi špatný, neměl jsi to dělat, dostaneš pokutu. Ale ne za to, že já si lehnu tamhle pod převis, přespím a zase jak jsem přišla, tak odejdu.“

Největší problém dělá Karle pochopit pravidla, která byla v těchto oblastech zavedena Ministerstvem životního prostředí ČR prostřednictvím správ jednotlivých NP a CHKO. Uznává potřebu regulace pobytu v přírodě, ale zákony se jí zdají přehnané a za některými z nich nevidí ochranu přírody, ale pouhou šikanu trampů. Ona sama se péče o přírodu aktivně zúčastnila a rozhodně odmítá, že by jí nějakým způsobem

škodila. To, že jsou proti trampům vedeny zásahy odůvodněné ochranou přírody, vnímá jako obrovskou křivdu.

„Vandráci nejsou ti, co škodí lesu. Nejsou. Já jsem v lese vysázela tolik stromů. Když můžu a vidím někde bordel, tak si ho ještě přibalím do báglu a odnesu. Nejsem ten, kdo jezdí do lesa dělat bordel, nejsem.“

V této souvislosti se také neopomíná distancovat od turistů, kteří podle ní většinu vandráků v lesích nahradili. Neuznává jejich povrchní vztah k přírodě a zastává názor, že ji svým pobytem (znečišťování lesa) akorát poškozují. Dodává také, že na nové návštěvníky lesa (nezmiňuje ale konkrétně turisty) doplatil i srub jejich osady, který někdo zničil.

Karla má pocit, že přístup ochranářů je zaslepený a že nejsou přístupni jakékoliv debatě. Ona sama ale žádné řešení nenabízí. O tom, jak je ochranářská filozofie silná, se koneckonců přesvědčil i jeden z jejích kamarádů, který se zapojil do ničení tramských srubů a tábořišť. Podle Karly se tak masivně dělo na konci 90. let, kdy lehlo popelem mnoho srubů, na které pravidelně jezdila.

„Dokonce se mi přiznal kámoš, že i on sám byl zbulíkovanej, zblblej, že je potřeba to zbourat, a že chodil a boural vandrácké sruby. Ale že mu to časem docvaklo a strašně toho litoval, že se nechal zblbnout.“

Karla sama může jeho situaci velmi dobře posoudit – sama vlastní odznak „*Ochránce Lužických hor*“. V ochraně přírody se tedy velmi zapojovala a sama mohla mít blízko k tomu svůj vztah k trampingu přehodnotit a přidat se na druhou stranu. To se ale nestalo, a její postoj k ochranářům je velmi odmítavý.

1.8.1.3 Shrnutí změn podle Karly

Karla si na svých vandrech se smutkem všímá, že trampů znatelně ubylo, a na místech, která jich byla plná, už často nikoho nepotká. Nabízí ale úvahu, že mladí lidé možná mají o trampingu zájem (jako její dcera), ale nemají ve svém okolí žádnou partu, ke které by se připojili, a jezdit se staršími je neláká. Tato domněnka se mi ale v době internetu nezdá příliš pravděpodobná, ale je opravdu možné, že mladých trampů je

natolik poskrovnu. Přestože na vandry už příliš často nejezdí, velmi razantně kritizuje zásahy ochranářů a pravidla pohybu v NP a CHKO. Ty podle ní stojí i za úbytkem aktivních trampů, kteří nechtějí šikanu od ochranářů snášet.

1.8.2 František: touha po svobodě

1.8.2.1 Představení Františka

František je o generaci starší než zbývající tři vypravěči, a přináší tak na současnost odlišný pohled. Narodil se v západních Čechách a jeho dětství bylo poznamenané šikanou a vysmíváním od okolí, kterým byl on a jeho maminka vystaveni. Důvodem byl Františkův nemanželský původ – jeho maminka byla svobodná a otcem byl ženatý muž, což byl v poválečné době velký společenský handicap. Možná i proto utíkal z domu, obdivoval skauty a snil od dobrodružství. Zmínil se totiž, že prostředí doma nebylo i ze zmíněných důvodů ideální. V sedmnácti letech si s kamarády založil „*partu psanců*“, se kterou si porůznu brigádně přivydělával, a mimo jiné i pomýšleli na útěk za hranice. Než stačili své plány realizovat, někdo je udal a František byl odsouzen ke třem letům vězení za úmysl „*rozvracet socialistickou republiku*“.

Pro Františka to byla, podle jeho slov, „*životní zkušenost*“. Ve vězení se setkal s mnoha zajímavými lidmi, kteří obohatili jeho názory a myšlení – šlo například o faráře a další inteligenci, kterou se režim snažil zlikvidovat. Zde také skrze spolupovězně poznal tramping, který ho velmi zaujal. Po propuštění se musel v nemocnici léčit se srdečním onemocněním, způsobeným pobytem ve vězení. Zde i později sehnal práci jako zdravotník, kdy asistoval na chirurgickém oddělení a také poznal svoji budoucí manželku – zdravotní sestru. Jejich vztah se ale rozpadl, protože nesdílela jeho nadšení pro tramping. Tomu se začal věnovat po částečném uzdravení (problémy se srdcem má ale dodnes). Jak říká, spoustu věcí znal z vězení, a další, hlavně o dějinách a původu trampingu, si nastudoval.

Ve 22 letech tedy začíná jeho tramská historie, a hned tři roky na to se stává šerifem. Zakládá také tramskou kapelu, která byla podle jeho slov velmi úspěšná. K osadě, kde dělal František šerifa, se postupně připojilo několik dalších a spojili se pod

jeho vedením – celkem šlo asi o 80 trampů. Hraní v kapele a trampování přerušily až další společenské změny. František v nemocnici od dcery primářky sehnal znění Charty 77 a začal jej přepisovat a šířit, protože mu situace, ve které byli lidé nuceni odmítat dokument, který neznali, připadala absurdní. Za své počínání byl zatčen a znovu se tak stal „nepřátelskou osobou“. Práci v nemocnici musel opustit a díky svému statusu nikde nemohl sehnat práci. Kdekoli jej zaměstnali, tak bylo vedoucímu za několik týdnů přikázáno, aby Františka propustil. STB jej tímto způsobem chtěla dostat do vězení, protože někde pracovat musel, jinak by byl odsouzen za příživnictví. Našel si práci v sousedním okrese, a než na to STB přišla, uběhla zkušební tříměsíční lhůta a už jej nebylo možné bez udání důvodu propustit.

Komunistické pronásledování mu ale znemožnilo ježdění na osadu. Kamarádi, kteří už měli děti a také je brali s sebou, nelibě nesli návštěvy STB a jejich sledování. František se proto vedení spojených osad vzdal a začal jezdit na vandry jinam a s novou partou. Z důvodu sledování musel přestat i s hraním v kapele, kterou převzali jiní trampové, a pod změněným názvem funguje dodnes. Po částečném uklidnění výsledků a pronásledování zakládá novou osadu. Ani tak se ale pozorovatelům z STB nevyhne – jeden z jejich zakládajících ohňů celou noc zpovzdálí sledovali a poslouchali. Jenom díky tomu, že veliteli zásahu se líbily trampské písničky, které v noci slyšel, nedošlo k Františkovu opětovnému zatčení. Vliv měla také celkově mírnější doba – psal se rok 1985. Po převratu se dál věnoval trampování, založil také trampský časopis. Pokoušel se i angažovat v politice, ale jak říká, porevoluční doba ho zklamala odklonem od ideálů, a proto se této oblasti dále nevěnoval.

Bohužel se v roce 2008 jeho zdravotní stav zhoršil natolik, že už není schopný aktivně jezdit do přírody. O to víc je ale činný v psaní o trampingu a sbírání informací o jeho historii – spolupracuje např. se dvěma trampskými muzei či dopisuje do papírových i internetových časopisů. Nepíše ale jen o trampingu, ve svých článcích se věnuje i české poválečné historii a Divokému Západu. Byl také vybrán pro rozhovor do projektu Paměti národa pro svůj boj s komunistickým režimem (rozhovor ještě není dostupný). Jeho osadu přebrali mladší kamarádi, ale nedokázali ji udržet v činnosti a skupina se tak rozpadla.

Ještě musím zmínit, že ani druhé manželství nevydrželo. František má jednoho syna, se kterým ale v jeho dětství příliš nestýkal, a znovu spolu navázali vztah až v jeho dospělosti.

Svůj životní cíl shrnul následovně:

„Prakticky jsem nebyl žádným hrdinou, nic jsem neudělal, akorát jsem vždycky stál za svým slovem. To jsem dělal, prostě jsem bojoval za tu svobodu i tím způsobem, že jsem o tom psal nebo že jsem o tom mluvil a že jsem to třeba tenkrát rozšiřoval těm lidem, aby věděli, proti čemu protestují.“

Trampingu František obětoval celý svůj život, a určitě toho nelituje. Hned v úvodu našeho setkání zmínil, že:

„Tramping, to je vlastně nějaký způsob svobody člověka.“

Svobodu s trampinem spojoval v průběhu celého vyprávění mnohokrát, ale k mému podivu příliš nekladl důraz na přírodu. Na vandry samozřejmě jezdil, jak sám říká, *„pěšky prošel celou republiku“*, a mimo to se intenzivně věnoval i vedení osad a hraní v kapele. Přírodu jako hodnotu spojenou s trampinem nezmiňuje, možná to považuje za samozřejmost, a proto se ve svém vyprávění více zaměřoval na kamarády a společnost celkově. Nikde ale nemluví o odpočinku v přírodě či útěku do ní, a je tedy možné, že tyto hodnoty přímo s trampinem nespojuje, a důležitější jsou pro něj myšlenky a ideály, které sdílí s ostatními na osadě nebo potlachu. Nemohu ale tvrdit, že v jeho vnímání trampingu příroda nehraje zásadní roli, protože jsem si absenci zmínek o ní uvědomila až na základě dalších rozhovorů, a na jeho vztah k ní jsem se tak přímo nezeptala. Přidávám ještě Františkovo vysvětlení, jak chápe svobodu.

„Svoboda člověka je pro mě to nejhlavnější, co může existovat. Takže ono to skauting, tramping a tohle to všechno dohromady mě dává svobodu, a tu svobodu se snažím dávat a vštěpovat i ostatním lidem.“

1.8.2.2 Rozbor rozhovoru s Františkem

František je z vypravěčů nejstarší, a protože aktivně trampoval celý život, je jeho tramská historie nejdelší. Jako jediný také zažil na vlastní kůži persekuce ze strany režimu, ať už se jednalo o jeho politické nebo tramské aktivity. V úvodu svého vyprávění zmiňuje, že pro něj měla vždy velkou hodnotu svoboda, a to nejen jeho vlastní, ale celé společnosti. Touha po tomto ideálu a snaha o jeho naplnění daly směr celému jeho životu a rozhodnutím, která učinil.

„Fandil jsem už od dětství těm různým skautům, trampům a tak podobně, a pořád jsem nevěděl, jak se k tomu dostat.“

Pro Františkovo pojetí trampingu je příznačné, že k němu dostal až právě ve vězení. O pobytu v něm se příliš nevyjadřoval a přešel ho několik větami, ale rozhodně si nemyslím, že na jeho život nemělo zásadní vliv. Do svého vyprávění ho podrobněji nezapojil, protože se přímo netýkalo jeho tramské minulosti. Zcela jistě ale ovlivnilo jeho životní postoje. Svobody si cenil i předtím, když s partou plánoval útěk na hranice, ale vězení jej naučilo, jaké je to o ni přijít ve všech ohledech. Nikdy ale neustal v boji za ni, a snažil se k němu přivést i ostatní. Později už o emigraci neuvažoval (přestože mu byla STB nepřímo doporučována) – podle svých slov nechtěl opustit zemi, kde se cítil doma, a tím režimu ustoupit.

Nyní už se smíchem vypráví¹², jak došlo k jejich zatčení na vandru a k výslechu na stanici – z nepříjemné zkušenosti se tak stala historka pro pobavení. V oblasti, kam vyrazili s kamarády na vandr, došlo k několika vloupáním do chat. VB neměla trampy v oblibě a tyto okolnosti byly vhodná záminka, jak jim znepříjemnit vandr. V roce 1971 tedy byli vyslýcháni a prohlédnuti. František s sebou tehdy nosil Bibli Kralickou (nikdy nebyl věřící, ale Bibli považoval za knihu obsahující zásadní pravidla a moudra pro společnost).

¹² Fakt, že někteří vypravěči vzpomínají i na velmi nepříjemné zážitky s humorem, poznamenává i Gubrium a Holstein na základě výzkumu L. Passerini o životě v Itálii za II. světové války. Humor považují za projev odporu a distancování se od režimu. *„Passerini zaznamenala několik případů brutálního fašistického teroru, ale její informátoři hovořili o životě za fašismu mnohem častěji s humorem, smíchem a dokonce i žoviálností. Absurdní gesta a podplatitelnost režimu se jevíly významnější v jejich kolektivní paměti než jeho krutost.“* [Gubrium, Holstein 2003: 7].

„A ten nadporučík Kroupa: „Co to je, čí to je?! Nový zákon, Starý zákon? My vám ukážeme náš nový, soudružský zákon!“ Takhle se to tenkrát dělalo.“

Předpokládala bych, že František bude vyjadřovat zlost a zášť vůči chování komunistické policie, ale v jeho slovech zaznívá spíše pohrdání a nepochopení. V jednom místě v rozhovoru zmiňuje, že jeho touhu po volném, svobodném životě chápali kamarádi z osady, ale už ne milicionáři a STB. Je zajímavé, že se o vztahu s režimem František vyjadřuje jako o „*nepochopení*“. Je možné, že si vztah částečně idealizoval, protože komunisté naopak tuto touhu velmi dobře chápali, a proto považovali trampy za nebezpečné.¹³ František ovšem také bojoval proti režimu zvláštním způsobem, jako kdyby se snažil své okolí vychovávat. Chartu 77 přepisoval a rozšiřoval dál, aby lidé věděli, proti čemu se vlastně mají vymezovat. Dokument samotný ale nepodepsal, za užitečnější považoval napravit absurdní situaci a dát lidem informace, na jejichž základě se budou moci svobodně rozhodnout. K nenávisti k STB a režimu obecně by měl i další důvod – po tom, co byl vyšetřován pro šíření Charty 77, se šikana ze strany vládnoucího systému zvýšila a nepřímo ho tak připravila o tramskou osadu, kterou vedl.

„Výslechy, protokoly a divadla - takže kamarádi si mě zavolali a řekli mi: „Prosím Franku, radši sem ani mezi nás nejezdí, protože my tady kvůli tobě máme samý problémy, kvůli té tvé Chartě, takže sem vlastně nejezdí, ať máme klid.“ Takže já jsem dokonce ani nesměl jezdit na kemp, který jsem zakládal.“

František toto chování svých kamarádů nehodnotí, a připomíná, že na osadu často brali své děti a nechtěli, aby byly svědky policejních zásahů. Z jeho slov „*nesměl jsem jezdit*“ je ale patrná hořkost nad skutečností, že přes své zásluhy a funkci šerifa nestál kamarádům za nepohodlí. Ve svých tramských aktivitách ale neustává a zakládá další osadu, na jiném místě a s jinými kamarády. I její činnost je sledována, jak líčí ve své vzpomínce. Na jeden z větších ohňů se přijela podívat hlídka, provedla kontrolu, a protože nic neshledala nevyhovujícím, odjela. Ráno se ale v kempu ti samí příslušníci objevili znovu.

„Několik policajtů bylo nahoře na skále schováno, nad tím jezírkem, a pozorovali, co se bude dít. Jeden z těch policistů mi říká: „Heleď, bylo to pěkný, nám se to líbilo všechno, bylo to fajn, písničky,

¹³ [Knižák 2011: 33], podrobněji v kapitole 1.1

ale prosím tě, příště si dejte bacha na to, co říkáte, vy jste tady vedli takový polický fóry, že to bylo až hrozný, a my jsme ted'ko nevěděli, jestli máme zakročit. My jsme vás nechali být, ale příště si dejte pozor. Kdyby to byl někdo jiný, tak už jste zase pomalu zpátky v kriminále.“

Po revoluci se začal František věnovat vydávání trampského časopisu a další literatury. Byla to činnost, které by se jistě rád věnoval i za komunismu, okolnosti mu to ale neumožňovaly. Svými příběhy a úvahami ale neplnil jen stránky svého plátku, ale dopisoval i do ostatních trampských časopisů. Jeho články a rozhovory s ním se také objevily v mnoha celostátních denících a spolupracoval také s regionálními novinami. Konečně se mohl svobodně vyjadřovat a svoje názory nejen ohledně trampingu šířit dál. Jeho potřeba vychovávat ostatní k úctě ke svobodě a toleranci tak mohla být naplněna. Jak sám se smíchem říká:

„Já jsem tomu nechal celý život. Kdekdo mě zná a já znám taky každého.“

Z jeho slov vyplývá, že je jakousi trampskou osobností. Co mohu posoudit, tak je to pravda, koneckonců byl prvním trampem, na kterého jsem při svém hledání narazila a kterého jsem požádala o rozhovor.

František je vzhledem ke svému věku v kontaktu hlavně se starší generací trampů, a proto se často se smutkem zmiňuje o tom, že staří kamarádi odcházejí nebo jsou vážně nemocní. Po našem rozhovoru jsme spolu jeli na osadu na „smutečku“, rozlučkový smuteční oheň, protože zemřela jeho dlouholetá kamarádka. I tato skutečnost nejspíš způsobila jeho trochu pesimistický pohled.¹⁴ Uvědomuje si, že tramping, jak jej znal, pomalu končí – a že zvláště starší trampové přechází k pohodlnějšímu způsobu trávení volného času.

„No přesně tak, autem až do chalupy. Takže to už je o něčem jiným. Ale i ty starý dědkové si tam sednou na práh, a: „Pojď sem, trampe, pojď si pokecat!“ Na to nezapomínají, nikdy na to nikdo z nich nezapomene. To zůstává. Tramping vlastně pořád žije.“

Jak už jsem zmínila, tak pro Františka je nejdůležitější hodnotou trampingu svoboda, a jakým způsobem se projevuje, není až tak důležité. To také sám zmiňuje,

¹⁴ O rozlučkovém obřadu se zmiňuji odděleně dále v textu

když vysvětluje, jak se po revoluci tramping rozpadl a mnoho skupin, které měly odlišné zájmy, se odpojilo a začalo fungovat samostatně.

„To nebyl nějaký úmysl nebo tak, ale to byl prostě vrchol té svobody, svobody člověka, že si každý mohl vybrat, do čeho půjde, a jakým směrem půjde.“

František tedy toto roztříštění vůbec nevnímá jako něco špatného nebo jako nevděk těch, co odešli. Naopak jejich rozhodnutí chápe a je rád, že konečně také dosáhli svobody, byť jejich odchod částečně může za dnešní „skomírání“ trampingu. Podle Františka se jednalo hlavně o skupiny lidí věnujících se skautingu (který byl za minulého režimu zakázaný), westernu a napodobování života indiánů. Tvrdí ale, že přestože se dříve hlásili k trampingu s trochu jinou myšlenkou, základní idea svobody v nich zůstala. Jako ilustraci vypráví historku z návštěvy akce pro veřejnost – oživeného westernového městečka.

„Byla tam třeba indiánská týpí, a oni si je tam všichni fotili, jak tam ty indiáni sedí a něco vyrábějí. A já jsem prošel taky kolem, a slyším: „Františku, co tu děláš?!“ „Co je?“ „No to já jsem, to jsem já, Bill, si mě nepamatuješ, jsme spolu jezdili...“. Pomalovaný indián, já jen koukal.“

Jeho kamarád z vandrů se tedy po revoluci začal věnovat svému koníčku, kterému za komunismu nemohl či mohl jen velmi omezeně. František taktéž zmiňuje, že mnoho předrevolučních trampů začalo jezdit do zahraničí či se věnovat horolezení nebo cyklistice. Platí ale to, co jsem zmínila výše – podle Františka v nich myšlenka trampingu přetrvává.

Hořkost ale pociťuje ohledně zániku své osady. Když ji musel kvůli svému zdravotnímu stavu předat mladším, tak nebyli schopni pokračovat v jejím vedení a kolektiv neudrželi. František jim to neklade za vinu, a říká:

„Já se tady nechci plácát po zádech, co všechno jsem dokázal, ale já jsem ty lidi aspoň držel pohromadě, dokázal jsem jim říct, proč by měli jít se mnou. A když to potom převzali ti mladší, tak si mysleli, že to budou dělat jako já, ale najednou je nikdo neposlouchal. Už to nešlo. Asi mám nějaké charisma nebo co.“

Myslím, že v tomto případě byl František (jak si i sám uvědomuje, přestože to řekl s humorem) jednoduše charismatickým vůdcem¹⁵, a po dlouhá léta nikdo necítil potřebu jej nahradit. V jeho zkušenostech, aktivitě a neúnavné propagaci trampingu a v jeho studiu se mu nikdo nemohl vyrovnat. Celá osada byla pravděpodobně postavená na jeho osobě, a jakmile přestal mít sílu, pohasla i aktivita ostatních.

František ale není proti mladším trampům zaujatý, spíše má pocit, že si s nimi nerozumí, a že nerozumí jejich způsobu trampování. Vytýká jim jejich omezený zájem o poznávání nových míst i např. braní drog. V této souvislosti vypráví příběh, jak si k nim na osadě přisedli večer u ohně mladí a začali kouřit marihuanu. František jim ihned cigaretu sebral, zničil ji a přes jejich protesty je vyhodil. Podobně nemá rád ani nadužívání alkoholu, který stejně jako drogy považuje za berličku pro lidi, kteří se neumí osudu podívat do tváře. Práví trampové podle něj nikdy nefetují. František si ale uvědomuje, že na nepochopení mladých má vliv i generační rozdíl a minimum společných témat ke konverzaci. Dokonce si založil facebook, kde s ním někteří mladí trampové navázali kontakt. Zjistil ale, že je tramská historie příliš nezajímá, a ztratil zájem s nimi komunikovat.

1.8.2.3 „Smutečka“

Po nahrání rozhovoru jsem s Františkem a jeho synem, který pro nás přijel autem, vyrazila na smuteční setkání za jeho nedávno zemřelou kamarádku. Jeli jsme na původní osadu, kterou František kdysi zakládal. Podíval se na ni po několika letech, takže i v tomto ohledu to byl pro něj silný zážitek. Na kempu bylo přítomno několik starších trampů a děti a další příbuzní zemřelé. František byl zklamaný, že někteří starší kamarádi, přestože na tom byli zdravotně mnohem lépe než on, nedorazili. Co jsem zaslechla z rozhovorů, mezi některými z nich nepanovaly přátelské vztahy, a tudíž se zdráhali dorazit. Atmosféra byla i tak příjemná, snad i díky množství alkoholu, který s sebou ostatní přivezli. Po popovídání a posezení u kuchyňského ohně jsme se všichni odebrali ke slavnostní vatře u osadního totemu. Čtyři vybraní zapálili fagulemi oheň a

¹⁵ Pojem *charismatický vůdce* se vztahuje ke koncepci charismatického panství Maxe Webera: „Charismatické panství je založeno na víře stoupenců ve výjimečné, nadlidské, nadpřirozené vlastnosti svého vůdce... Může jít o náboženského proroka, vojevůdce, hrdinu, kouzelníka, léčitele, soudce, ale také demagoga, šarlatána nebo vůdce bandy lupičů. ... panství charismatické je založeno převážně na emočních poutech osobní oddanosti.“ [Keller 2010: 276-277]

utvořili jsme kruh. Po zazpívání tramské hymny Vlajka a minutě ticha přečetl František proslov, který si připravil. Zakončil jej větou:

„Dobří kamarádi neumírají, ti jenom odchází! My všichni ti podáváme ruku a říkáme nahlas AHOJ!“

Po několika měsících pro mě není jednoduché vyjádřit své pocity ze setkání, ale dobře je popisuje email, který jsem si s Františkem vyměnila den poté (jedná se o mou odpověď na článek o obřadu, který mi poslal k přečtení):

„Ahoj, článek je hezký - smutný a pravdivý. Moc se mi líbila tvoje poslední věta proslovu, a jsem ráda, že jsi ji i zmínil v článku. Celý obřad u smutečního ohně byl krásný, jestli se tedy dá v souvislosti s tak smutnou událostí mluvit o "kráse". Tebe jsem znala dvě hodiny, ostatní u ohně pár minut a J. vůbec, přesto jsem měla vlhké oči. Tak nevím, přišlo mi to strašně silné, a zároveň mnohem osobnější než klasické pohřební obřady, na kterých říká cizí obřadník nebo farář několik naučených vět, a za hodinu je při pohřbu někoho jiného opakuje znovu. Přestože se vás sešlo málo a bylo vidět, že chuť trampovat už některé asi opouští, tak tohle se, myslím, opravdu povedlo. Bylo mi mezi vámi dobře.“

Zde se potvrdila moje úvaha o Františkově charismatu – byl to on, kdo celé setkání vedl, kdo dal pokyn přesunout se ke slavnostnímu ohni a kdo vymyslel postup obřadu. Zdálo se mi, že pro ostatní nebyl tento pietní akt tolik důležitý a použitá symbolika (zapalování ohně ze čtyř stran, minuta ticha, zpěv hymny) pro ně už byla spíše gesta, než aby v nich viděli hlubší význam a ideály jako František.

1.8.2.4 Shrnutí změn podle Františka

Pro Františka byla nejdůležitější změnou svoboda, kterou podle něj všichni trampové po pádu komunismus získali. Mezi trampy se projevila i tak, že se mohli začít věnovat dříve nedostupným či zakázanými činnostem – westernu, cestování nebo skautingu (který nebyl tolerovaný jako tramping, ale zakázaný). Také se mohl on i ostatní trampové začít svobodně vyjadřovat, čehož František využil a začal vydávat tramský časopis a literaturu (a nebyl samozřejmě jediný). Jeho názor na budoucnost trampingu je ale asi nejvíce pesimistický ze všech vypravěčů – nejspíš i proto, že jeho zkušenost s mladými trampy nebyla kladná.

1.8.3 Dalibor: touha po harmonii

1.8.3.1 Představení Dalibora

Dalším trampem je asi 40 letý muž. Dalibor se narodil ve východních Čechách, ale jako malé dítě se s rodiči přestěhoval do Prahy. Tam také prožil své dětství a dodnes bydlí. Jeho rodiče byli na vysoké škole členy turistického oddílu, a protože jeho otec později pracoval na univerzitě, jezdili s Daliborem a jeho sestrou na prázdniny do rekreačního střediska pro vysokoškolské pracovníky. Na jejich chatě za Prahou se také sedávalo a zpívalo u ohně a v létě jezdil s otcem na vodu. V osmé třídě na základní škole se naučil hrát na kytaru (vydělal si na ni sám brigádou přes prázdniny) a později na basu. Přes hudbu se také dostal k trampingu. Vyrazil totiž na svojšický hudební festival, kterého se v osmdesátých letech účastnilo mnoho trampů.

Na střední škole byl Dalibor členem speleologické skupiny, ale kvůli úrazu kotníku musel lezení do jeskyní omezit. V té době (asi v patnácti letech) začal jezdit do lesa, a jak sám říká: *„Když jsem si měl vybrat, jestli o víkendu pojedou do jeskyní, nebo na vandr, tak jsem jel radši na vandr.“* Nejčastěji jezdil s jedním spolužákem (Bedřichem), a zhruba o dva roky později se na nádraží seznámil se dvěma skupinami trampů, s nimiž pak občas jezdil. Nepřipojil se ale k jejich osadám a často vyrážel s Bedřichem nebo sám. V tomto období trávil venku *„alespoň tři víkendy v měsíci“*. S jednou ze skupin jezdil na Křivoklátsko, kde pomáhali čistit les nebo sázet stromky. Výměnou za to dostali od hajného svolení užívat jednoduchý srub, který se stal základnou skupiny. Dalibor jezdil na srub až do devadesátých let, a během té doby se na něm vystřídalo několik skupin. Občas se také zúčastnil podobně zaměřených akcí od hnutí Brontosaurus. Kamarádům také vypomáhal při vedení dětského turistického oddílu.

Po ukončení střední školy, v devatenácti letech, nastoupil povinnou vojenskou službu, kde ho zastihla Sametová revoluce. Na vojně ale zůstal pouze půl roku (od podzimu do jara) a pak ji ukončil. V této době se mnoho jeho kamarádů oženilo, usadili se a založili rodiny, a z toho důvodu už nejezdili tak často jako Dalibor. Ten stále potkával známé tváře na srubu, ale jezdil i sám. Jeho bývalý spolužák Bedřich začal

chodit na vysokou školu, kde se na kolejích utvořila skupinka trampů. Dalibor se s nimi také setkával – v týdnu po večerech hráli a zpívali, a o víkendech jezdili ven. Kvůli svému zaměstnání vyrážel do lesa o něco méně, zhruba dvakrát za měsíc. Pokud měl zrovna přítelkyni, tak se více věnoval jí, pokud ne, jezdil více na vandry. Postupně také začal jezdit na vandry v méně lidech – buď jen s Bedřichem, přítelkyní nebo i sám se psem, kterého si pořídil. Takovýto způsob mu vyhovoval nejvíce.

Tramping není jeho jedinou aktivitou, rád si udělá výlet na kole, ale trampování s ním nespojuje – s bagáží do lesa jel pouze párkrát. Jednou nebo dvakrát za rok také vyrazí na vodu. V současnosti se opět začal setkávat s kamarády, se kterými dříve jezdil na vandry. Spíše se ale jedná o večery s kytarou v hospodě, protože mnoho z nich jezdí do lesa jen minimálně. Dalibor má také vlastní internetové stránky, kam vkládá fotky z vandrů i mimo ně a občas napíše krátkou zprávu. V poslední době se jim ale aktivně nevěnuje. Co se týče jeho osobního života, tak nyní po delším vztahu s přítelkyní bydlí sám a je bezdětný.

Dalibor sám se za ideální příklad trampa nepovažuje.

„Já sám sebe trampem radši nenazývám, protože vždycky okolo byly i ortodoxové, kteří měli originál USku, byli zelení a pomalu byli schopní rozdělávat oheň třením dřívěk. Vůbec nic proti tomu, je to jejich forma hry, já hraju hru malinko jinou... Tak jsem asi turista-votřapa spíš než tramp.“

Toto je velmi zajímavá úvaha, ke které má Dalibor hned několik důvodů. Nikdy nebyl členem osady, a přestože s několika skupinami navázal užší kontakt, nebyl nikde (mimo jeskyňáření na střední škole) „organizovaný“, což sám zdůrazňuje. Pokud vyrazil do lesa, tak nejčastěji sám nebo ve dvojici. Neznamená to, že by neznal a neuznával ideály trampingu, ale neměl potřebu je vyznávat kolektivně. Nekladl ani důraz na zelené vojenské oblečení a další vybavení, a proto pro některé kamarády nebyl „ten správněj“. Dalibor se ale jejich poznámkami příliš nezabýval a necítil potřebu měnit své oblékání jen proto, aby mezi ostatní zapadl. Vždy byl ve svém chování nekonfliktní, ale stál si za svým názorem a raději se vydal do lesa sám, než by se musel přizpůsobit. Na vandrech ho lákala volnost a svoboda rozhodování, a je možné, že i velmi nezávazné členství v trampské osadě nebo skupině kamarádů pro něj bylo příliš omezující.

„Když jedeš sama, tak to má tu výhodu, že se nemusíš s někým dohadovat, jestli ještě chceš jít dál, nebo nechceš. Jestli zrovna má někdo hlad, nebo nemá. Když mám hlad, zastavím, něco sežeru, když nechci jít dál, tak zastavím a někde sebou fláknu. Když mám chodivou, tak to natáhnu a jdu někam, nikdo neskuhrá, že ho bolí nožičky a tak.“

Pro Dalibora je osobní svoboda důležitější než kontakt s kamarády, a k tomu, aby si vandr užil, je nepotřebuje. Přiznává, že sice jezdí na místa, kde pravděpodobně někoho potká, ale společnost příliš nevyhledává a setkání nechává náhodě. Také zdůrazňuje, že jezdí často (i sám) s kytarou, a pak, pokud má chuť, je snadné se k nějaké skupině připojit.

S trampingem spojuje zejména vztah k přírodě a odpočinek v ní. Když jsme spolu diskutovali dnešní variabilitu trampingu, zmínil následující:

„Ale tramping je v tomto strašně tvárný, a do jistý míry je to stav duše. Myslím, že tramp je ten, kdo je tolerantní a snaží se neškodit. (smích) ...čerpat energii z přírody. Ale chovat se tam tak, aby to vydrželo i dál...Z mého pohledu je tramping o svobodě a o pohodě.“

Dalibor zdůrazňuje především přírodu, namísto kamarádů, se kterými nemá tramping, zejména dnes, příliš spojený. Tramping pro něj nejsou ani tolik symboly, posezení u ohně na osadě nebo potlachy, ale jeho soukromý vztah s přírodou. Například nikdy neviděl význam v nošení typického trampského oblečení jako někteří jeho kamarádi.

„Z mého pohledu v tom ta romantika není, že musím mít originál hadry, nebo válečný hadry nebo cokoliv. Že to musí být. Nemusí. Podle mě je to v tom, že má člověk na sobě to, v čem se cítí dobře a pohodlně. A co mu umožní, aby si ten vandr užil, jak chce.“

Být trampem - votřapou pro Dalibora znamená jezdit rád do přírody, být s ní v souladu a svým pobytem ji neničit. Užívat si v ní pohodlného, romantického odpočinku od povinností i lidí v běžném městském životě, a pokud se najdou kamarádi se stejnými ideály, tak je s nimi na vandru sdílet.

1.8.3.2 Rozbor rozhovoru s Daliborem

Dalibor se s trampingem setkal během střední školy a téměř hned začal pravidelně a často jezdit. Ježdění do lesa ale nevnímal jako protest proti režimu nebo společnosti, a ani se necítil svou aktivitou nějak ohrožen.

„Myslím, že 80. letech, když jsem začal jezdit, už to bylo úplně bez problému. Ani jsem to nebral jako útek, protože jsem stejně na diskotéky a tak nechodil. Odmala jsem ležel v knížkách a žil jsem si trošku ve svém světě, který byl formovaný knížkami, foglarovkami a tak.“

Pro Dalibora tedy byl tedy tramping převedením dobrodružných knížek do reality, a odporem proti režimu jej nespojoval. Objevil v něm nový způsob trávení volného času a zjistil, že i mezi vrstevníky najde kamarády se stejnými zájmy. Rodiče byli sportovně založení, a Daliborovi trampování nezakazovali. Pokud přece jenom, vyřešil to po svém.

„Akorát když to nějak haprovalo ve škole, tak byly takový tendence jako že ne, tak to jsem pak vyřešil tak, že jsem se sebral ráno v sobotu asi ve čtyři, nechal jsem cedulku, že se vrátím v neděli večer a odjel jsem stejně, a od té doby už byl klid.“

Není jasné, jestli zde Dalibor používá nadsázku, ale i v jiné části rozhovoru zmiňuje, že s rodiči vycházel velmi dobře, a oni mu nebránili v ježdění i před patnáctým rokem. Svou roli jistě hrálo i jeho členství v jeskyňářském kroužku, a jeho rodiče tedy byli zvyklí pouštět ho na víkendy pryč.

Dalibor nikdy osobně problém s režimem nepociťoval, a celkově se celý život snažil o nekonfliktní řešení problémů. Nesnažil se provokovat a upozorňovat na sebe, jako někteří jeho kamarádi:

„Ale zase, já, jak jsem jezdil oblečený, jsem byl spíš turista než tramp. Takže i když vylezli na nádraží a sbírali to, tak mně zkontrolovali občanku a šel jsem dál. Neměl jsem takový ty problémy, což občas kluci měli, když byli komplet v zelený, takhle dlouhý bajonet, tak občas měli problém, že jim ho třeba sebrali.“

V září v roce 1989 v devatenácti letech nastoupil na vojnu a na podzim přišla Sametová revoluce. Dalibor zmiňuje, že se s velením „dohodl“ a nakonec na vojně

strávil pouze půl roku – na jaře, když ho to začalo táhnout do přírody, byl propuštěn. Zkrácení vojny podrobněji nevysvětloval, ale naznačil, že se s velitelem dohodli, že: *„než mimořádná událost, je lepší, když mě pustí“*. Nedá se tedy říct, že by si nestál za svým názorem – naopak, i mezi kamarády byl schopný si jej obhájit přes jejich nevoli (jednalo se např. o jejich kritiku jeho způsobu oblékání). V souvislosti s vojnou mě zajímalo, jestli změnila jeho vztah k zelenému oblečení a vojenskému vybavení¹⁶. Dalibor na mou otázku odpověděl následovně:

„Takhle se mi to vůbec nespojuje. Naopak, po vojně byla šance nasbírat nějaký vojenský hadry, které mají tu obrovskou výhodu, že jsou většinou děsně praktický.“

Dalibor vojenskou službu, kterou předčasně ukončil, rozhodně nepovažoval za něco příjemného a přínosného, a dril samozřejmě jeho svobodomyšlné duši nevyhovoval, přesto na zelenou nezanevřel. Je ale také důležité ještě jednou zmínit, že Dalibor nepovažuje nošení vojenských věcí a pro trampy typického vybavení za nutnou podmínku trampingu. Jeho názor jsem rozebírala výše.

Po vojně začal Dalibor jezdit méně, stejně jako většina jeho kamarádů, kteří se oženili a založili rodiny. Pokud měl zrovna přítelkyni, jezdil na vandry ještě méně, protože jej neomezovalo jenom jeho zaměstnání. Dalibor zdůrazňuje, že jeho přítelkyně samozřejmě také trampovaly:

„Tak to byla taková vstupní podmínka, protože jinak to nemělo moc smysl, a stejně to většinou končilo na tom, že ony měly tendenci, že by se usadily, a já jsem chtěl jezdit dál. A na druhou stranu, bylo mi jasné, že když si pořídím rodinu, tak to s těma vandrama nebude nic moc slavného, a z toho důvodu, na to jak to tady vypadá, s tím že ta tendence je spíš zhoršující se, tak jsem došel k závěru, že je lepší spíš nemít rodinu a jezdit ven.“

Zde se objevuje důležitá úvaha, totiž spojení *„usazení se“* a založení rodiny s velkým omezením trampování. U Dalibora touha po vztahu a rodině nikdy nepřevážila touhu po svobodě v přírodě. Dodává ještě jeden důvod, současnou společenskou situaci,

¹⁶ Fakt, že trampové užívání vojenské výstroje nespojovali se vztahem k armádě, ostatně potvrzuje i Polanecký (sám je trampem): *„Záliba v armádní výstroji ... rozhodně nesevěčila o militaristických sklonech trampů a je třeba ji striktně odlišit od trendů patrných od devadesátých let, kdy do terénu začaly vyrážet vojensky organizované skupiny vybavené především současnou americkou výstrojí a maketami zbraní.“* [Polanecký 2011: 63]

ale ani v dalších částech rozhovoru se k ní nevyjadřuje konkrétněji. Je zajímavé, že si sám nedokázal představit spojení rodiny a trampingu, přestože o něco později uvádí, jak tuto situaci vyřešil jeho dlouholetý kamarád Bedřich.

„Jo, teď je to už pár let, co se oženil, a mají teďka malého. Nicméně i s tím malým jezdí, Matějovi bylo asi 6 týdnů, kdy jel poprvé ven. Bedřich jezdí v podstatě furt, i když on se více přiklonil k tomu lezení.“

Dalibor tedy má ve svém blízkém okolí příklad, že lze brát na vandr malé děti, a situace jím vnímaná jako problémová se dá vyřešit vzájemnou tolerancí a ochotou na obou stranách. Samozřejmě ale není jednoduché najít k sobě v tomto ohledu ideální protějšek, a Dalibor nechce dělat kompromisy. Na několika místech rozhovoru zmiňuje, že není samotářem jen na vandrech, ale vyhovuje mu i bydlet sám a nemuset se ve svých aktivitách na nikoho vázat.

V souvislosti s Daliborovým tvrzením by se mohlo zdát, že nemá vztah k dětem. To není pravda, na střední škole pomáhal s vedením turistického oddílu a i dnes by se rád podobné činnosti věnoval. Porevoluční situaci ale nepovažuje za vhodnou pro práci s dětmi. Má pocit, že dnešní zákony jsou postaveny proti vedoucím a proti aktivitám, které se dříve s dětmi daly vykonávat, a že systém, který klade na vedoucí veškerou zodpovědnost, prakticky znemožňuje s dětmi pracovat tak, jak byl zvyklý. Změna zákonů a nálady společnosti ostatně stála i za zrušením srubu, kam dříve jezdili. Hajný zemřel, došlo k upravení majetkových poměrů v lese (lesní správa pozemek se srubem prodala), a tím pádem i přestaly fungovat brigády, při kterých trampové v lese pomáhali.

„Po revoluci to ještě šlo, ale postupně se to zhoršovalo v tom, že najednou nikdo nevěřil, že tam děláme zadarmo. Byly tam nějaké tendence, že je v tom nějaká levárna, že za to něco dostáváme a tak.“

I zde je důvod, proč je Dalibor zklamaný ze současné společnosti – spolu s kamarády zadarmo pracovali v přírodě, ale nebylo jim umožněno v pomáhání pokračovat. Změnilo se i chování trampů na kempech – Dalibor říká, že jestliže dříve bylo pravidlem neopustit tábořiště bez doplněné zásoby dřeva, tak dnes se jedná spíše o výjimku. Nešťastný porevoluční osud ostatně nepotkal jenom tento srub. Dalibor

zmiňuje několik případů, kdy byl srub nebo kemp zničen dřevaři, či se do něj nastěhovali bezdomovci nebo jiné „existence“ a trampové jej raději sami strhli. Největším ohrožením pro kempy v chráněných krajinných oblastech a národních parcích byli ale ochranáři.

„Třeba Memento, to tam mohlo klidně být, protože to je stejně kemp, kde nikdo nikdy nespál, jenom to byl strašně krásně udělaný kempík, který byl třeba vyfocený i v knížce o Českosaským. V podstatě to bylo takové pietní místo, nikomu to nevadilo. Ještě bych i schroupnul, že to zruší, kdyby to civilizovaně zlikvidovali. Ale zrušit kemp tím, že ho shodíš dolů do údolí? (povzdech) Ted' člověk může maximálně zamáčknot slzu, protože i když to udělají takhle kravsky, tak jsou v právu, protože je tam uzákoněný park.“

Dalibor chování ochranářů chápe v případech, kdy se jedná o ochranu hnízdících ptáků, zákaz ohně v lese v období sucha či omezení pohybu v červené zóně NP. Na druhou stranu ale zdůrazňuje, že se od ochranářů mnohdy jedná o zbytečnou šikanu (přestože někteří jeho kamarádi se ochranáři stali). Nezastává ale názor, jako mnozí jeho kamarádi, že s ochranáři by se mělo bojovat.

„Jako ano, jezdil jsem tam dřív, než tam byl NP a kvůli tomu, že tam je NP, tam jezdit nepřestanu. Ale respektuju, že tam je NP, tudíž tam nepojedu, jako kdyby tam nebyl. A že bych musel bojovně šťouchat ochranáře do očí, jako: „Vy jste tady jen ochranáři a já jsem tramp, a vy mi nebudete nic zakazovat...“? Proč?“

Podle Dalibora provokace a nedostatek respektu na obou stranách nic nevyřeší. Ochranáři mají podle něj mnohem silnější páky, jak trampům pobyt v přírodě znepříjemnit, a dokud se budou někteří trampové vzpírat i rozumným ochranářským opatřením, sotva se situace zlepší. Existuje ovšem konkrétní případ, u kterého Dalibor jasně označuje viníka problémů. Jedná se zásahy archeologa Petra Jenče v oblasti Roverek (CHKO Kokořínsko)¹⁷, kde došlo ke zničení mnoha kempů. Dalibor poznamenal, že by Jenč „potřeboval srazit z převisu dolů“, a jen tak potvrzuje náladu ostatních trampů, vyjadřujících se ve zmíněných článcích. Situaci popisuje následovně:

„Neříkám, kdyby to byl nedotčený převis, a oni tam chtějí udělat archeologický výzkum a nějakí trampové se rozhodli, že tam začnou stavět kemp, tak chápu, tam je problém. Ale pokud je to převis, kde ten kemp x let je, a x let znamená desítky let, tak tam je furt stejně... A zase, je to prostě jeden blb, který

¹⁷ Viz kapitola 1.2

komplikuje život spoustě lidí. Pak samozřejmě někdo z trampiků může někde jinde vystartovat neadekvátně na ochranáře, který by byl jinak v pohodě, protože jsou tam nějaký excitovaný vášně. A přijde mi to zbytečný.“

Celkově se dá říct, že Dalibor ochranu přírody považuje za důležitou a netvrdí, že se trampové občas nedopouštějí věci, které mohou přírodě škodit. Jeho přístup je podobný jako při sporech s režimem, které v současnosti boj proti ochranářům částečně nahradil: „*Žít a nechat žít.*“

Kromě úbytku míst, vhodných pro trampování bez konfrontace s ochranáři, Dalibor zmiňuje i úbytek trampů. Pozoroval je u svých kamarádů, kteří v ježdění do lesa po založení rodiny nepokračovali, nebo začali provozovat vysokohorskou turistiku a jezdit do zahraničí, protože se jim po revoluci otevřely nové možnosti. Tramping neopustili jen lidé z jeho okolí, jejich úbytek sleduje Dalibor i na vandrech.

„Potkávám míň lidí. Fakt je, že hafo dávno tomu, když člověk vylez v pátek ráno na nádraží a bylo zeleno, nebo že byl poslední vagon nacpaný vandráky. To už se mi nestává...Ale i na těch jakoby klasických místech na kempech dost často zůstává prázdnou.“

Pokud nějaké další trampy na kempu potká, tak se často stane, že si s nimi již nerozumí. Velmi mu vadí kouření a nadměrné pití alkoholu, a tak jde raději přespat na jiný, volný kemp. Podobný problém řeší i při srazech v hospodách, kam si občas chodí s kamarády zahrát a zazpívat. Dalibor nedokáže přesně říci, jestli se dříve mezi trampy kouřilo a pilo méně, protože se dnes nejedná o ty samé kamarády. Říká ale, že ve skupinách, se kterými před revolucí jezdil: „*Někdo kouřil, ale byl to jen někdo, teď je to spíš, že někdo občas nekouří.*“ Odpor k těmto dvěma nešvarům je u něj tak zásadní, že se s takovými trampy stýká jen minimálně.

Dalibor zmiňuje, že se občas na vandru setká i s mladšími trampy, ale připadá mu, že už trampují „*jiným stylem*“, a spíše si rozumí se staršími. V této souvislosti vyprávěl příhodu, která dobře dokumentuje chybějící porozumění a rozdílnost, která podle Dalibora porevoluční generaci trampů odděluje.

„Jsou takový okamžiky, když člověk jede ve vlaku, a jsou tam nějakí mladoši, se kterými by se normálně hrálo - tak s nimi chvilku hraješ, a pak se dozvíš takový: „Prosím vás, půjčil byste mi

kapodastr?“ To bych mu jednu plácnul rovnou, protože za mě si trampové všichni tykali, a docela mě překvapilo, když mi začali mladoši vykat. Taky je to jak kdy.“

Dalibor ale zmiňuje jednu porevoluční změnu, se kterou on sám nemá potíž, ale mnoho ostatních trampů ano. Jedná se o používání moderního vybavení a technologií v přírodě (tedy na vandru). Jedinou věcí, kterou sám neuznává, je používání mobilních telefonů na vandru. Považuje za velmi rozumné mít telefon s sebou pro případ zranění nebo jiných potíží, sám jej ale nosí vypnutý a nechápe, proč se od práce a dalšího vyřizování přes mobil někteří jeho kamarádi nedokáží odpoutat. Pro Dalibora je vandr odpočinkem a odříznutím se od společnosti a práce, a zapnutý mobil by mu odloučení narušoval. Zažil ale i opačný přístup, kdy ten, kdo měl s sebou na vandru mobil, „*byl pomalu prašivý*“. Dalibor také uznává GPSky, nosí sice i papírovou mapu, ale do GPS si zaznamenává zajímavá místa anebo, pokud se jen tak toulá, ji používá k „*nalezení se*“. Moderní materiály podle něj také nejsou překážkou v trampování a nevidí důvod, proč si neudělat pohodlí.

„Čím víc jsem starší, a když je hnusně, tak už většinou zůstanu doma. Beru, je to romantika, ale takovou romantiku chápu, že si užije někdo, kdo vyjede dvakrát do roka, to je děsně romantický celý promoknout... Moderním materiálům se nebráním a nemyslím si, že by to bylo něco proti duchu trampingu. Z mého pohledu je trampingu o svobodě a o pohodě. Nemyslím si, že kdyby staří trampové měli možnost tahat goretex, tak že za každou cenu budou tahat dřevou celtu.“

Dalibor má vlastní internetové stránky, o které se v současnosti příliš nestará, ale dříve na ně vkládal fotky z vandrů a sloužily mimo jiné i k tomu, aby se našel s kamarády, na které ztratil kontakt. Nyní občas sleduje trampska fóra a fotky z vandrů a dalších trampských akcí, kterých se zúčastnili jeho kamarádi.

1.8.3.3 Shrnutí změn podle Dalibora

Dalibor si na vandrech všímá velkého úbytku trampů, a připisuje ho dvěma důvodům. Prvním je založení rodin a usazení se, což je případ mnoha z jeho kamarádů. Druhým důvodem je podle něj otevření hranic – mnoho trampů začalo jezdit na kole, nebo např. do Alp, a na české lesy zanevřeli. S těmi, kteří zůstali, si Dalibor příliš nerozumí. Zdá se mu, že se z jejich chování vytratila vzájemná slušnost, a naopak se na vandrech začal častěji objevovat alkohol a cigarety, či se trampská setkání rovnou přesunula z přírody do hospody. Zdůrazňuje i zásahy ochranářů, kterým se ale jako samotář snáze vyhne. Částečně i jejich aktivitu chápe, protože si nemyslí, že by se opravdu všichni trampové chovali v přírodě správně a upřednostňovali její ochranu před vlastním pohodlím. Někteří trampové podle něj mají odpor k moderním materiálům a vybavení, ale Dalibor zastává názor, že na originální výstroji tramping nestojí.

1.8.4 Tomáš: touha po dobrodružství

1.8.4.1 Představení Tomáše

Tomáš patří do stejné věkové kategorie jako Dalibor – je mu okolo 40 let a také bydlí v Praze. Odmalička si chodil s kamarády hrát do lesa, ale kromě stavění bunkrů ho zajímala i příroda. V deseti poprvé potkal v lese trampa, který na něj udělal velký dojem. O čtyři roky později, přes staršího bratra jednoho jeho kamaráda, se dostal na opravdový vandr, a začal jezdit pravidelně. S kamarády na vandrech se cítili jako desperáti a psanci, kteří drží slovo a proti kterým stojí VB. Taktéž pro něj byly tyto výpravy útekem z domova a zhmotněním příběhů z kovbojek. Kořením každého vandru bylo ale nebezpečí (byť často domnělé) zásahu ze strany režimu. Tomáš nikdy nenašel zálibu v chození na diskotéky nebo do pionýra, a tramping mu přinášel dobrodružství, po kterém toužil. Nepřipojil se ale k žádné osadě a jezdil pouze s kamarády.

Povinnou vojenskou službu dokončil po revoluci, na jaře roku 1990. Léto stejného roku pro něj představuje nejkrásnější trampské období – „*pohádku*“. Došlo k otevření pohraničních pásem, volnému pohybu osob, a stále přetrvávala euforie z pádu komunistického režimu. V dalších letech ale nastalo u Tomáše uklidnění. Jednak začal pracovat, ale i částečně vystřízlivěl z porevolučního nadšení, a mnoho kamarádů se

začalo věnovat jiným aktivitám, které dříve nebyly možné. V této době se také stal členem tramské osady, která ale neměla dlouhého trvání a kvůli neshodám byla rozpuštěna. Spolu s dalšími kamarády, se kterými často jezdil na Brdy, založil o něco později další osadu. Ta formálně existuje doteď, nebyla zrušena, ale Tomáš už ji díky neaktivitě členů za fungující nepovažuje.

V devadesátých letech také začal s kamarády pořádat několik tramských akcí, které se dodnes těší velké účasti a oblibě. Později se podílel na organizaci tramské grafické soutěže (jednalo se především o zvadla a camrátko) a také tramské literární soutěže. Přes tyto aktivity se nakonec dostal k vydávání tramského časopisu. Redakce, ve které zastává funkci šéfredaktora, vydává také zpěvníky, kalendáře a knihy s tramskou tematikou. Trampingu se tedy nevěnuje pouze o víkendech na vandrech, ale i v týdnu ve svém volném čase od stolu. V rozhovoru se nezmínil o žádné současné přítelkyni ani dětech.

Pro Tomáše byl dříve tramping „*desperátstvím*“ a dobrodružstvím, které vyplňovalo jeho volný čas. Dnes už vnímá tramping i jako útěk a nutný odpočinek, který mu umožňuje přežít další pracovní týden.

„Teď je to asi životní styl, protože když je ti 18, a jsi trampem, tak se můžeš vrátit v neděli večer domů a od pondělí do pátku tím trampem být nemusíš, opravdu ne. A pak si třeba vzpomeneš, v pátek zmizím ven a stanu se trampem. Ale když ti je 40, tak už tím trampem jsi v podstatě i ve všední dny. Tedy ne že chodíš v kanadách a za hlavou ti vlaje liščí ocas, tedy ten nenosím (smích), ale prostě už to takhle pociťuješ.“

Tomáš mluví o zvláštním vývoji svého vztahu k trampingu. Když s ním začínal, tak mu věnoval všechnen volný čas, ale zpětně si uvědomuje, že tehdy nevnímal jeho pravou podstatu.

„Tramping, když se dostaneš do určitého věku, není jenom o těch písničkách, i když jsou důležité, a není jenom o těch ohničkách, i když sednout si v klidu u ohně a poslouchat jak řvou ptáci je opravdu parádní, a myslím, že by mi to hodně chybělo, ale není to jen o tom. Je to i ten pocit, když jdeš krajinou, a máš propocenou usárnu, a jsi relativně svobodný, protože si můžeš támhle zahrnout, kam chceš, a když to řeknu trochu vulgárně, můžeš se vyčůrat, kde chceš, a nikdo na tebe nebude rvát, tak to je taky krásný pocit. Ale myslím, že v teď téhle době mi tramping přináší i ten životní styl, i ten úhel, takový nadhled.“

Tramping se stal opravdu nedílnou součástí Tomášova života až později, a jistě na to měla vliv i jeho práce na organizaci trampských akcí a v redakci. Je ale zajímavé, že co jako mladík považoval na trampingu za důležité, dnes vnímá spíše jako pozlátka navíc, které tramping nedefinuje. Co ale „dělá trampa trampem“ Tomáš nedokáže říct, a opět v odpovědi upozorňuje na vývoj svých úvah a pocitů.

„Trampem se cítíš, protože jsi trampem. Během těch x let jsi k tomu dorost. Já si myslím, že jsem trampem proto, že ti nedokážu odpovědět, co je to tramp. Protože kdyby ses mě zeptala v osmnácti, tak ti to hned odpovím. V pětadvaceti bych ti taky odpověděl, chvíli bych přemýšlel. Ale teď ve 40 ti to prostě nedokážu říci. Proto si myslím, že v tuhle chvíli už tím trampem jsem.“

Tomáš tedy říká, že k současnému pocitu se dostal přes více jak dvacetiletý vývoj, a je možné, že se jeho názor ještě změní. Tramping se stal nedílnou součástí jeho života a dospíval společně s ním.

1.8.4.2 Rozbor rozhovoru s Tomášem

Tomášovo vyprávění začíná téměř pohádkovým příběhem¹⁸, jak se poprvé setkal s trampem. Asi v deseti letech, při hraní si v lese, potkal zarostlého muže v zeleném, slušně jej pozdravil a šel dál.

„On mě ale zastavil, a říkal: „Počkej, chlapče.“ Tak jsem nevěděl, co chce, a on říkal: „No, dneska už mladí málokdy zdraví.“ Přišel ke mně, podal mi ruku, tak jsem mu podal ruku, a on mi zalomil palec. Tak jsem koukal, co mi dělá s tím palcem, a on mi řekl, to si pamatuju dodneška: „Takhle se zdraví trampové, chlapče.“

První tramp, kterého Tomáš ve svém životě spatřil, na něj udělal velký dojem. Muž ho provedl po lese a ukazoval mu spoustu zajímavých přírodních úkazů. V Tomášovi to jen podnítilo zvědavost, a když se pak v jeho čtrnácti letech naskytla příležitost vyjet ven s opravdovými trampy, byl nadšený. Nebezpečí konfrontace s VB a pocit, že dělají něco zakázaného, byl pro mladé chlapce opojný. V přírodě si hráli na

¹⁸Způsob, jakým začal T. vyprávět, podle mého názoru ukazuje, že měl počáteční příhodu buď velmi dobře promyšlenou jako úvod svého vyprávění, nebo ji již někdy literárně ztvárnil. Samozřejmě že mohlo jít i o upřímné ztvárnění silného zážitku, ale snahy lidí dát svým životům podobu, s jakou se setkávají v knihách nebo filmech, včetně úvodu a dramatického závěru, si všimá i Miller: „Co se týká jejich životních vyprávění, lidé doslova napasují své životy do stylu příběhů – to je to, co Bourdieu nazývá 'životopisná iluze'.“ [Miller 2000: 140]

psance a kovboje a trampování pro ně bylo více zhmotněním příběhů z kovbojek než životní ideologií.

Už když odcházel na povinnou vojenskou službu, varovali ho kamarádi, že se po jejím konci „ukáže“. Co se mělo ukázat, to Tomáš pochopil, jakmile se z vojny na začátku roku 1990 vrátil. Z velké skupiny, se kterou jezdil, zbylo pouze pár trampů. Ty, kteří vydrželi, ale čekalo první svobodné léto.

„To trampování bylo tehdy, jak se říká, pohádka. Najednou bylo povolený úplně všechno. Otevřela se pohraniční pásma. My jsme pak začali jezdit jen do pohraničí, na Šumavu, na Novohradky, protože to byla úplná divočina. Dneska tam máš první zóny a cyklistický stezky v desítkách provedení, ale předtím jsi tam celý dny nepotkal člověka. Potkal tě hajný u ohně, tak byl nadšený, že někoho potkal, a zůstal s námi sedět celý večer. Najednou něco úplně jiného. Navíc jak najednou byla taková euforie, tak jsme si koupili kvěry, to bylo tehdy povolený. Bylo nám dvacet, a najednou se tam splnily i nějaký sny.“

Tehdy se Tomášovi splnily sny o svobodě i pobytu v divočině, o kterém si zatím mohl jen číst v knížkách. Konečně si mohli jako trampové svobodně vyjet do přírody, aniž by jim hrozila šikana a perzekuce ze strany režimu. Dnes už za nedotčenou přírodou musí cestovat do zahraničí.

Porevoluční euforie ale ustoupila pracovním povinnostem i partnerským vztahům, kterým ale Tomáš nepřikládal větší důležitost než trampingu. Přestalo mu stačit pouhé ježdění do lesa a s kamarády začal mít potřebu „něco pořádat“. Šlo o různé trampské tematické akce a soutěže, skrze které se dostal až k založení trampského časopisu, ve kterém je činný dodnes. Akce, o kterých se Tomáš zmiňoval, jsou podle něj mezi trampy velmi oblíbené, a dle mého názoru je sjednocují. Dnes, když je trampung roztržštěný (jak Tomáš zmiňuje níže), jsou tyto akce důležitým stmelujícím prvkem.

I Tomáš s kamarády využil po revoluci otevřených hranic a vydali se na vandry do zahraničí. S batohem jako trampové prošli Pyreneje i Rumunsko, a ostatní se vydali ještě dál – např. na Kubu. Necestovali ale turistickým stylem, ale jako trampové – tedy stejně, jako by jeli na vandr v Čechách.

„Takže se začalo jezdit do ciziny, člověk tak nějak začal stárnout, nebo spíš se přibližovat ke střednímu věku, a ty naše party se začaly dost proměňovat znova. Po tom prvním vojenském odpadání

třeba i ze zdravotních důvodů, nebo že to člověka přestalo bavit nebo zlenivěl. Na druhou stranu, když je člověku pětatřicet, nad čtyřicítku... mě osobně to pořád baví, ale dokážu si představit, že někoho po čtyřicítce to musí s prominutím srát, že musí ležet někde tamhle v mokru na sněhu, a tak.“

Tomáš si uvědomuje, že tramping ve své aktivní podobě nemusí být pro každého. S obdivem se vyjadřuje o osadě starších trampů, kterým je přes sedmdesát let a pořád jezdí na vandry, a to v každém počasí. Mnoho z jeho kamarádů už do lesa nejezdí, ale stále se schází na koncertech nebo oslavách. Aktivních trampů v Tomášově věku ale ubývá, a už to není „masovka“. Na druhou stranu zůstali pouze ti, které tramping opravdu baví a dali mu přednost před novými možnostmi trávení víkendů, které se po revoluci objevily. Podle Tomáše se k trampingu hlásí i mladí lidé, a mají o něj upřímný zájem, což jej těší. Většina z nich ale pochází z tramských rodin nebo skautských oddílů. Pro lidi zvenku není podle Tomáše tramping lákavý, jak ukazuje citace. Může jít také ale z jeho strany o idealizaci minulosti, kdy si nechce připustit, že tento názor mohl mezi veřejností panovat i před rokem 1989.

„Dneska to tak není, protože za prvý, když se zeptáš někoho, kdo s trampíngem nemá nic společného, na ty čundráky nebo trampy, tak většinou ta reakce vůbec není kladná, protože se jedná o takový divný individua, který buď chlastaj, nebo ty holky, který tam s nimi jedou, tak s nimi peleší, pokud možno hromadně, anebo jsou to nějaký blbečkové, který si támhle za zpěvu Honzy Nedvěda celý víkend vylévají svoje komplexy. Na takovou image prostě spoustu mladých jaksi nenalákáš.“

Dříve tomu tak podle Tomáše nebylo, v osmdesátých letech bylo trampů mnohem více. Být trampem v sobě tehdy neslo punc odporu proti režimu (opravdu tvrdé restriktce ze strany VB a lidových milicí už ale nehrozily), a taktéž možností trávení volného času nebylo mnoho. Obraz trampingu, který panuje v české společnosti, není podle Tomáše v současnosti vůbec lichotivý, a mohou za něj i média svou prezentací. Sám má s jejich chováním zkušenosti, protože byl už mnohokrát požádán o rozhovor či komentář k událostem, které se trampingu týkaly. Stěžuje si, že mnohokrát byla jeho slova překroucena a redaktor často přišel s jasnou představou, jak má článek vyznít, a z Tomášových názorů uvedl bez kontextu pouze ty, které se mu hodily.

Stejně špatné zkušenosti má i s prezentací trampů ve filmech a na televizní obrazovce. Zmiňuje například reportáž, ve které je zachycen rum popíjející muž v zeleném, který předvádí, jak v zimě přespává v lese – se spacákem na sněhu a bez

zouvání bot před spaním, a je označován za typického trampa. Takové reportáže považuje Tomáš za pouhou honbu za senzaci a povrchnost novinářů. Nepokouší se ale o změnu tohoto obrazu – současná situace, kdy se trampingu věnují pouze lidé s opravdovým zájmem, je podle něj v pořádku, a bojovat s médii za lepší obraz trampingu mu připadá předem prohrané. Spíše je mu líto času, který je novinářům v dobré víře ochoten věnovat. Zmiňuje ale zajímavou paralelu s komunismem, který se také vyznačoval neochotou k pochopení trampů, a pro jejich jiné smýšlení se jim vysmíval a snažil se jim jejich činnost znepříjemnit a zakázat.

„Komunisti to dělali podobně, čímž si nemyslím, že je to od současných novinářů nějaký ideologický záměr, prostě chtějí být zajímavější, ale komunisti v podstatě trampy zesměšňovali. Dělali o nich výstavy, kde je zesměšňovali, nebo z nich dělali kriminální živly. Dnes se z nich nedělají kriminální živly, ale v podstatě se zesměšňují, jenom to nemá ideologický podtext, je to spíš lidská hloupost.“

Na druhou stranu je ale Tomáš rád, že se dnes trampíngem zabývají pouze lidé, kteří o něj mají opravdový zájem, a považuje to za přínos.

„Předtím to bylo takový hromadný a spontánní, dneska lidi vědí, co od toho můžou očekávat, co to je. A mně se to líbí.“

Je zajímavé, jakým způsobem popisuje představu společnosti o trampingu, když uvažujeme oblibu trampských a country písniček i mezi lidmi, kteří k trampingu nikdy žádný vztah neměli. Tomáš má pocit, že byznys, který si někteří udělali z trampské kultury, pravdivému vnímání trampingu neprospívá. Leckdo podle něj může mít pocit, že trampíng už je jen „písničkovou estrádou“ bez hlubšího významu. V redakci vydávají mimo jiné i trampské zpěvníky, a práce některých nahrávacích společností s trampskou hudbou ho rozčiluje.

„Ale když si koupíš nějakou desku těchhle vybraných Montgomery a podobně, tak už je to na stejné úrovni, když si koupíš Moravanku „To je chasa veselá“. Ne že by ty písničky nebyly hezký, ale už se tak zkomerciovaly, a občas je nahrávají tak strašně, že si myslím, že kdyby to ti kluci slyšeli, tak jim ty CDčka narvou někam.“

Za opravdového nepřítele trampů ale neváhá označit ochranáře. Dokonce si myslí, že s tábořením v přírodě je dnes situace „horší než za totáče“.

„Opravdu si myslím, že se ochranářům podařilo v určitých částech, jako je třeba Český ráj, Šumava, Zadní země, tedy Českosaské Švýcarsko, a tak, nastolit režim, který je mnohem tvrdší vůči trampům než bylo za komunistů.“

Tím spíš nechápe jejich akce, protože mezi ochranáři je i mnoho bývalých trampů. Jejich aktivita se mu jeví jako protichůdná, ochranáři přírodu milují stejně jako trampové, ale přesto jim zakazují pobyt v ní.

„Myslím si, že jsou proti sobě, protože ten přísun sice můžou mít dobrý, lidi vystudují nějakou školu a pak jdou dělat ochranáře, ale já si myslím, že člověk nemůže opravdu chránit přírodu, pokud s ní nežil na tu kůži, na dřevě, pokud v ní x krát nezmokl, x krát mu nebyla zima, xkrát neležel někde na skále na sluníčku a cítil: „Ted' je mi všechno jedno, hlavně jsem tady a je mi parádně“. Pokud tohle všechno člověk neprožije, pokud nekouká na východy slunce nebo na západy slunce, tak si myslím, že tu přírodu nemůže chránit od srdce. Že ji může chránit jako manažer, ale ne jako ochranář, to znamená, že se tímhle proti trampským přístupem dost podkopávají.“

Tomáš má tedy také pocit, že jsou mnozí ochranáři příliš pedantičtí a vázaní na předpisy, a ve svém jednání nepočítají s lidmi. Zastává názor, že pokud by ochranáři brali trampy jako partnery se stejným zájmem, měly by šanci utichnout spory, které se mu zdají zbytečně vyhocené. Zmiňuje také případ archeologa Petra Jenče, k jehož konání dodává, že byl dříve také trampem. Pro jeho údajnou účast na ničení trampských srubů a další proti trampské akce má své vysvětlení:

„To je přesně zářný případ kluka, který jezdil jako tramp, a my jsme dodneška nepřišli na to, co má proti trampům. Pak jsme říkali, přiznejte se, kdo mu přebalil tu holku? Protože u něj je to opravdu osobní záležitost, ne že bychom byli ti uplakaní, protože nám někdo začne ubližovat, a začneme říkat, že to je osobní záležitost.“

Pro Tomáše představují moderní technologie svět, před kterým se snaží utíkat a od kterého na vandru odpočívá, a proto je při trampování odmítá. Dodává, že se ale naštěstí nestýká s mnoha trampy, kteří by jeho názor nesdíleli.

„Nechci být na signálu, nechci mít u sebe mobil, nechci, aby mě natáčely kamery na křižovatkách, nechci koukat na debilní reklamy ze všech směrů a tak. Proto jsem třeba dost alergický na to, když sedíme u ohně a někomu zvoní mobil. Tím jsem vyhlášený, že tady jde moje tolerance stranou, jsem fakt nepříjemný. Potažmo když si tam někdo začne něco vyřizovat na internetu.“

Pro Tomáše představuje tramping únik do přírody a odříznutí se od všedního, pracovního života. Přesto ale uznává, že neexistuje žádná obecná představa o tom, jak by měl tramp vypadat, a že v současnosti se jedná spíše o víc roztržštěných směrů.

„Jsou skupiny, které jsou o jiných trampech schopny říkat, že to trampové nejsou. Je to odlišný, máš tady kotlíkáře, kteří jezdí víkend co víkend jen s usárnou a teletem, a mají svoje kempy, a máš tady čtvrtou generaci, jak mi říkáme, trampské aristokracie, támhle někde z těch prvorepublikových osad, který jsou na svých zděných chatách, zastřížený ploty, mají tam parkoviště, ale nad nimi hrdě visí osadní vlajka a oni jsou trampové. Jsou, protože si to o sobě myslí. Můj názor je, že kdo si to o sobě myslí, je prostě tramp, ačkoli s tím občas můžu mít problém, je to tak.“

1.8.4.3 Shrnutí změn podle Tomáše

Tomáš má dobrou zkušenost s mladou generací trampů, a o osud trampingu se neobává. Všimá si sice úbytku aktivních trampů, ale tento smutný pocit vyvažuje vědomí, že se dnes už na vandry jezdí pouze lidé s opravdovým zájmem, a nejde již o módu, jako když začínal trampovat. Naopak se módou stala trampská hudba (přestože byla velmi oblíbená u netrampů i za komunismu), která se zkomercializovala a s trampskými ideály už nemá příliš společného. Tento posun, spolu s mediální prezentací, podle Tomáše způsobuje, že má česká společnost o trapech nepříliš lichotivé představy. Na druhou stranu, jednotná představa trampingu ani nemůže existovat, protože jsou podle něj trampové dnes velmi roztržštění a sami sebe nedefinují. Tomáš je samozřejmě rád, že se zbavil komunistické šikany a pronásledování, ale má pocit, že ochránáři v tomto směru režim zbytečně napodobují.

Závěr

Není pochyb o tom, že v očích mých vypravěčů prodělal tramping za posledních dvacet let mnoho změn, a že se vesměs jednalo o změny, které ho oslabily. Svá hodnocení vypravěči pronášeli na základě svých mnohaletých zkušeností a hlavně změn, které je samotné v životě potkaly, a které nezdá se ovlivnily i jejich postoj k trampingu. Tímto se vracím k pojmu biografické situace A. Schütze, který jsem zmiňovala v kapitole o autobiografii. Vypravěči se shodli na několika oblastech změn a tématech, která je trápí, každého z nich ale k jejich názoru vedly někdy více, někdy méně odlišné zkušenosti, které jsem popsala v analýze. V následujících odstavcích tedy shrnu svá zjištění a význam, který jim vypravěči přiřkládají.

Jako první bych chtěla zmínit, co mě v mých výsledcích překvapilo, protože většina zjištění byla poměrně očekávaných. Nemohu s jistotou tvrdit, že jsem si vybrala ke zkoumání typické nebo netypické trampy, ale překvapilo mě, jak zásadní význam pro ně tramping má, a nakolik ovlivnil jejich život. Pro většinu lidí byl tramping pouze fází života, která odešla s dospělostí, vztahem nebo rodinou, či se změnila v „pohodlnější“ verzi – turistiku, ježdění na kole apod. U mých vypravěčů ale zůstal středobodem života. U nich se nejednalo o koníčka, volnočasovou aktivitu, ale šlo o životní styl, kterému podřídili vztahy i další zájmy. Na základě své počáteční definice – že chci zkoumat celoživotní trampy – jsem sice s velkým vlivem trampingu mohla počítat, ale předpokládala jsem, že budu mluvit s lidmi, které tramping celý život baví, ale nutně ho svému koníčku nepodřídili. Nemyslela jsem si, že jejich vztah k trampingu, a také k přírodě, bude tak silný.

Také jsem čekala, že v rozhovorech bude tramping spojován s protestem proti režimu, ale pouze Tomáš to označil jako jednu z motivací. I pro Tomáše se ale jednalo spíše o „*desperátství*“ a touhu pro dobrodružství, které riziko kontrol ze strany VB přinášelo. Ostatní považovali trampování za projev svobody, volnosti a útěku před pravidly a povinnostmi, ale ne za boj proti režimu. Toho se František sice aktivně účastnil, ale ne skrze tramping, rozšiřování Charty 77 bylo jeho další aktivitou. Dalibor toto spojení u ostatních sice vnímal, ale sám neměl potřebu proti režimu protestovat a provokovat jej, jako někteří jeho kamarádi. Karla se pouze zmínila o starším kamarádovi, který byl na vandru zatčen (dříve, než se ona k vandrování dostala), ale ve

spojení se sebou nic podobného nezmínila. Je možné, že zde hrála roli pozdější doba, kdy Dalibor, Tomáš a Karla začali trampovat, protože konec 80. let byl, co se týče represí proti trampům, mnohem mírnější než předchozí léta. Trampskou reakcí na minulý režim tak na konci 80. let nebyl aktivní protest, ale útěk. Nechtěli mít s komunisty nic společného, ani s nimi vstupovat do konfliktu. Nedá se ale říci, že by byli pasivní. Jejich útěk do lesa byl okázalou ignorací a vyjádřením pohrdání režimem, které možná tehdejší politiky dráždilo o to více. Tramping v sobě také, už od dob první republiky, kdy se podobným způsobem vymezoval proti pad'ourům, nesl despekt k masové společnosti, kterou komunismus prezentoval.

Pokud se zaměřím na přítomnost tří základních pilířů trampingu, jak je vymezil Špringl [Špringl 2013: 13] (viz kapitola 1.1.3), tak nacházím téměř úplnou shodu. Nenastává pouze v oblasti důrazu na kamarádství. Dalibor se sice stále stýká s dřívějšími kamarády, a v mládí jezdil s partou nebo spolužákem Bedřichem, ale v současnosti velmi často vyráží na vandry sám a spíše než kamarádství pro něj tramping znamená úzký kontakt s přírodou a útěk od společnosti. Všichni ale zdůrazňovali svůj kladný vztah k přírodě, přičemž u Františka šlo spíše o vztah ke konkrétnímu místu (osada, kde dělal šerifa), a nikoliv k přírodě obecně. Ve všech rozhovorech také zazněla zmínka o trampské hudbě. Moji informátoři tedy téměř přesně splňovali Špringlovo vymezení, které je podle mého názoru vhodně konstruované – i sám Dalibor totiž zmínil, že se za typického trampa nepovažuje.

Po pádu komunistického režimu nastalo mnoho nových možností trávení volného času, včetně výjezdů za hranice země. Karla se tak mohla začít více věnovat vojenské historii a akcím s ní spojených, a Tomáš mohl vyrazit na vandry do zahraničí. František zmiňuje, že mnoho jeho kamarádů přešlo do znovuobnovených skautských oddílů, či se začali zabývat westernem a napodobováním indiánů. Všichni ale hodnotí tuto stránku svobody kladně, přestože tramping oslabila o mnoho jeho členů, a nové možnosti trávení volného času uvítali – jak říká Tomáš, dříve byl tramping jedinou alternativou masové kultuře. Mnoho trampů se také aktivitám v přírodě přestalo věnovat úplně, nebo už se jen schází po hospodách a oslavách, jak zmiňuje Dalibor. S tím souvisí i Tomášova zkušenost, že mnoho jeho známých přestalo jezdit už po vojně, nebo se založením rodiny, a k trampingu se, na rozdíl od Karly, nevrátili.

V tom, že dnes jezdí do lesa mnohem méně trampů, se shodli všichni. Liší se ale jejich názor na tento úbytek. František jej považuje za přirozený a zdůrazňuje, že současná situace, kdy se každý může věnovat činnosti, která jej baví, je velkou výhodou. Tomáš zase zmiňuje roztržitost trampů, kdy není úplně jasné, kdo je ještě opravdovým trampem, a kdo turistou, a ve svém názoru se shoduje s Daliborem. Karla vidí situaci nejvíce pesimisticky a se smutkem vypráví o prázdných, opuštěných kempech, které byly dříve plné vandráků.

Spíše pozitivně ale vnímají mladou generaci trampů, kteří začali jezdit do lesa až po revoluci. František si s nimi ale bohužel nerozumí kvůli velkému věkovému rozdílu, a podobný pocit, tedy že jsou mu mladí trampové vzdálení, má i Dalibor. Naopak Tomáš s mladými vyráží pravidelně na vandry a se svými následovníky je spokojený. Blízko k nim má i Karla, protože občas jezdí ven se svou dcerou, a s jejich názory má tak tu nejosobnější zkušenost. Je důležité říci, že nikdo z vypravěčů si nemyslí, že by trampingu hrozil v blízké době konec.

Za velmi šťastné období pro trampingu považují léta těsně po revoluci, kdy docházelo k zakládání nových osad, vydávání zakázané literatury a mohli začít jezdit i do dříve uzavřených oblastí. Nejvíce nově nabytou svobodu vnímali František a Tomáš, kteří se začali věnovat vydávání časopisu, a v případě Tomáše i organizaci trampských setkání. Naopak Dalibora připravila změna režimu o možnost jezdit na oblíbený srub – nálada ve společnosti se změnila a nikdo již nevěřil, že v lese pracují pouze za možnost ubytování. Všichni tři mužští vypravěči ale vyjadřují nespokojenost s dnešním stavem společnosti, ať již jde o politiku, mezilidské vztahy nebo komercializaci.

Svoboda pohybu v lesích, neomezovaná vojenskými újezdy a zásahy VB, ale trvala pouze několik let. Mimo Františka zmiňují všichni spory s ochranáři, ale nemají na ně úplně stejný názor. Karla je jednoznačně odsuzuje a považuje jejich chování za bezdůvodnou šikanu, a svůj názor si vytvořila na základě vyprávění kamarádů. Tomáš se jakožto redaktor časopisu, a i díky organizaci trampských akcí, setkal s více zkušenostmi, a proto zdůrazňuje, že i s ochranáři by byla možná domluva. Rozhodně ale jejich chování neobhájí. Dalibor nikdy neměl rád spory, a i v tomto případě je ve

svých vyjádřeních opatrnější – uznává, že je potřeba zklidnit vášně na obou stranách, a přestat spory cíleně vyhledávat, což se podle něj občas děje. Podle mého názoru v ochranářích někteří trampové našli „novou VB“, a z jejich provokování a neochotě se dohodnout si udělali novou variantu dobrodružství.

Summary

In my thesis "Transformations of tramping movement after 1989" I deal with the changes undergone by the tramping movement after the fall of the Communist regime. Tramping is a unique Czech (Czechoslovak) phenomenon with developed spiritual and material culture. It was born shortly before World War I, and was inspired by the Woodcraft movement and scouting. It was founded by young people, who fled from the busy city to the unperturbed countryside. In it they sought relaxation, fulfillment of their Wild West dreams and freedom in manners as well as dress. It was not long before it came into conflict with the state forces. During the First Republic politicians were irritated by common camping of unmarried couples, and during the Second World War tramps were persecuted, because many supported the guerrilla movement or engaged in it themselves. Communist regime saw tramping movement as a great enemy and did not hesitate to use brute force to subdue them. After sixty years of restriction, as a result of the Velvet Revolution, tramping became free at last.

At present, the tramps are unfortunately also in a dispute with the state, or rather with the state park rangers. After 1989, several National Parks and a number of protected areas were established in the Czech Republic. In those a strict regime applies, which virtually bans the tramps' traditional way of camping, and some permanent campsites located in the new protected zones were demolished. Despite this adversity, all narrators emphasize their strong relationship to nature, their need to stay in it and the need for its protection.

Apart from a few diploma theses and journal articles, one publication alone has been dedicated to contemporary tramping, and even that limited to one particular area in the Czech Republic. For this reason, I chose a qualitative approach to the topic. For a deeper understanding of the changes that have occurred in tramping, and especially their interconnections, I chose the autobiography research method. Autobiographies were told in a narrative manner, which thus allowed monitoring changes in the context of the whole story.

The storytellers were contacted via the Internet, and at personal meetings the whole conversations were recorded on a tape recorder and subsequently transcribed. A

total of four interviews were taken - three with men and one with a woman. In the analysis of the interviews I focus on the changes either explicitly mentioned or those which were apparent only with the knowledge of the life story, and which the narrators had not mentioned themselves. I also paid attention to their overall relationship to the movement and their personal definition of tramping. In describing their lives, I focused on the moments that tramping had significantly affected.

Despite tramping not being officially banned nowadays, tramping suffers significant hardship from state and national park rangers. It must also cope with a substantial loss in number of members, which the post-revolution generation of tramps cannot replenish. None of the narrators think that tramping is over – they rather feel that its appearance changes, but the movement continues. Some also mention the current fragmentation of the movement, where there are several different directions, in which tramping is being taken. Apart from information on the movement transformations, an unexpectedly strong relationship of subjects to tramping and its major impact on their entire lives are evident.

Použitá literatura

ALTMAN, Karel. Trampové a moc: K problematice postavení trampského hnutí ve společnosti od počátku dvacátých let do současnosti. *Český lid: Etnologický časopis*. 2000, roč. 87, č. 3, s. 223-238.

BÁRTA, Milan. Pan Jenč nás pokládá za lesní individua. *I-noviny.cz* [online]. 2008 [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: <http://www.i-noviny.cz/pan-jenc-nas-poklada-za-lesni-individua-19497>

FISHER-ROSENTHAL, Wolfram a Gabriele ROSENTHAL. Analýza narativně-biografických rozhovorů. *Biograf* [online]. 2001, č. 34 [cit. 2013-05-01]. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanky/members/clanek.php?clanek=v2402>

GUBRIUM, Jaber F. a James A. HOLSTEIN. Analytic Strategies For Oral History Interviews. *Postmodern Interviewing* [online]. 2003 [cit. 2013-05-01]. DOI: 10.4135/9781412985437.

HAMAR, Nóra. Nalézání a vynalézání sebe v příběhu: O narativní konstrukci židovských identit. *Biograf* [online]. 2002, č. 27, 43 odst. [cit. 2013-05-01]. Dostupné z: <http://biograf.institut.cz/clanky/clanek.pp?clanek=v2703>

HAMMERSLEY, Martyn a Paul ATKINSON. *Ethnography: principles in practice*. 2nd ed. New York: Routledge, 1995, 323 p. ISBN 04-150-8664-7.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

HURIKÁN, Bob. *Dějiny trampingu*. 2. upravené vyd. Praha: Novinář, 1990, 272 s. ISBN 80-707-7432-0.

KELLER, Jan. *Dějiny klasické sociologie*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, 529 s. ISBN 80-864-2952-0.

KNÍŽÁK, Milan. Weekendová utopie: Fenomén trampingu v Čechách. In: HARTMANN, Ivan, Světlana MICHAJLOVÁ (eds.). *Volný čas: utopie na hranicích všednosti = Spare time : utopias on the verge of commonness*. V Praze: Národní galerie v Praze, 2011, s. 25-57. ISBN 978-80-7035-480-3.

KUNEŠ, Martin. Trampové cílem mediálního útoku aneb Návrat totality do českých lesů. *I-noviny.cz* [online]. 2008 [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: <http://www.i-noviny.cz/trampove-cilem-medialniho-utoku-aneb-navrat-totality-do-ceskych-lesu-19294>

LIBROVÁ, Hana. *Sociální potřeba a hodnota krajiny*. Vyd. 1. Brno: UJEP, 1987, 134 s.

MILLER, Robert L. *Researching life stories and family histories*. Thousand Oaks, Calif.: SAGE, 2000, xiii, 172 p. ISBN 07-619-6092-9.

POHUNEK, Jan a Petr JANEČEK. Potlach, cancák, usárna: Tramping pohledem etnologie. *Dějiny a současnost: kulturně historická revue*. 2013, roč. 35, č. 4, s. 18-21. Přehled k dnešnímu dni za celou ČR. *Agentura ochrany přírody a krajiny ČR* [online]. 2012 [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: <http://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/sumarizace/index.php?frame>

POLANECKÝ, Jaroslav Bobr. Poznámky k českému trampingu jako vizuálnímu fenoménu. In: HARTMANN, Ivan, Světlana MICHAJLOVÁ. *Volný čas: utopie na hranicích všednosti = Spare time : utopias on the verge of commonness*. V Praze: Národní galerie v Praze, 2011, s. 59-67. ISBN 978-80-7035-480-3.

Příroda a krajina České republiky: zpráva o stavu 2009. Vyd. 1. Editor Ladislav Miko, Michael Hošek. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2009, 102 s. ISBN 978-80-87051-70-2. [cit. 2013-05-14]. Dostupné z: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/priroda_krajina_2009/\\$FILE/OZCHP-Zprava_o_stavu_prirody_a_krajiny_CR-20091130.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/priroda_krajina_2009/$FILE/OZCHP-Zprava_o_stavu_prirody_a_krajiny_CR-20091130.pdf)

SCHÜTZE, Fritz. Narativní interview ve studiích interakčního pole. *Biograf* [online]. 1999, č. 20, 36 odst. [cit. 2013-04-30]. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanky/clanek.php?clanek=2003>

ŠPRINGL, Jan. Když ohně zaplanou: Československý tramping. *Dějiny a současnost: kulturně historická revue*. 2013, roč. 35, č. 4, s. 10-14.

Vadí tremping přírodě?. *Tramping* [online]. 2008 [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: <http://tramping.webnode.cz/o-nas/vadi-trempovani-prirode/>

VÍTKOVÁ, Zdeňka. Spaní pod širákem zákonům a ochráncům přírody nevadí. *Ekolist.cz (Praha)* [online]. 2011 [cit. 2013-04-17]. ISSN 1802-9019. Dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/publicistika/priroda/spani-pod-sirakem-zakonum-a-ochrancum-prirody-nevadi>

URBÁNEK, Eduard. *Kritika fenomenologické sociologie*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1988, 142 s. Acta Universitatis Carolinae.